

Toimetus

Anu Ilus
Taima Kiisverk
Priit Pikamäe
(peatoimetaja)
Maire Raadik
Virgo Saarmets
Hille Saluäär
Aime Vettik
(tegevtoimetaja)
Karmen Vilms

Toimetuse aadress

Tõnismägi 5a
10119 Tallinn
Tel 620 8173

Väljaandja

Kirjastus Juura
Pärnu mnt 67a
10134 Tallinn
Tel 641 8519
Faks 641 8544
juura@juura.com
www.juura.com

Trükk

Tallinna Raamatutrükikoda

ISSN 1406-7374

SISUKORD

Eneken Tikk. Informatsioon ja õigus 3

KEELENÕUANNE

Tiina Leemets. Tundkem nimesid 13

TÕLKEKÜSIMUSI

Hille Saluäär. Mis on tõlkepõhine tekstianalüüs ja mis kasu on sellest eesti õigustõlkijal? 18

ÕIGUSKEELE AJALOOST

Ivo Mahhov. Muinasaeg ja tänapäeva õiguskeel 24

LUGEMISSOOVITUS

Barbara Sternthal. Sõnaseadjad. Juuraharidusega kirjanikke 29

Uusi seadusnimetuste lühendeid 30

Õiguskeele koondsisukord 1995–2007 31

2008. aastast ilmub Õiguskeel neli korda internetis (www.just.ee) ja aasta lõpul koondnumbrina paberandjal.

INFORMATSIOON JA ÕIGUS

Informatsiooni ja õiguse puutepunktidest on mitu põhjust rääkida. Hiljuti ilmunud informatsiooni ja õiguse õpik¹ annab esmakordse võimaluse tutvuda laiema infoõiguse käsitlusega eesti keeles ning infosüsteemidega seonduvad õigusküsimused on vastuseks aprillis-mais toimunud küberrünnakutele muutunud Eesti ja paljude teiste riikide juristide, poliitikute, IT-spetsialistide ja isegi sõjandusajundjate seas atraktiivseks kõneaineks. Ehk praktilisim põhjus seisneb aga selles, et ühtse terminoloogiata ei ole võimalik Eesti kevadistele sündmustele ühtset õiguslikku hinnangut anda – ainuüksi ajakirjanduse pinnalt toimus siin ühtaegu rünne infosüsteemi vastu, küberterrorism, infoblokaad ja isegi kübersõda.

1. Informatsiooni ja õiguse kesksed mõisted: segadus juba rohujuuresandil

Termini *informatsioon* näol on eeldatavasti tegemist sõnaga, mille kasutus on eesti keeles üldlevinud ja mis sellest tulenevalt seaduse tasandil eraldi avamist ei vaja. Samas muutub õiguse kontekstis teatud juhtudel oluliseks *informatsiooni* eristamine *andmetest*, seda kas või põhjusel, et näiteks isikuandmete kaitse korral ei pruugi seosetutel andmetel isiku eraelu kaitse seisukohalt vähimatki tähtsust olla. Aga niipea kui andmed omandavad seoses konkreetse füüsilise isikuga konteksti, kohaldub iga selliste andmetega tehtava toimingu suhtes korraga mitukümmend paragrahvi. Andmete legaaldefiniitsiooni annab praegu veel kehtiv andmekogude seaduse² (AKS) § 2 lõige 2: *Andmeteks ... loetakse igasuguseid üksteisest eraldatavaid informatsiooniühikuid.*

Omamoodi ajalugu on ka *andmekogu* ja *infosüsteemi* käsitustel Eesti õiguses. 1997. aastal jõustunud AKS-is käsitati andmekoguna riigi, kohaliku omavalitsuse, avalik-õigusliku või eraõigusliku isiku peetavat korrastatud andmete kogumit, mille pidamisel kasutatakse automatiseeritud andmetöötlust või mida peetakse käsitsi ja korrastatud vormidel, mis võimaldavad andmetega lihtsat tutvumist või nende mehaanilist töötlemist. Ka pealiskaudsel vaatlusel on see määratlus tänaseks ajale jalgu jäänud, eriti arvestades näiteks asjaolusid, et aastaks 2011 soovitakse kogu riigi dokumendihaldus muuta digitaalseks ning et staatilisi ehk üksnes ühe asutuse siseseks kasutamiseks mõeldud andmekogusid on äärmiselt vähe ja tänapäevane andmetöötlus seisneb suuresti andmekogudevahelises andmevahetuses. Seega saadi ligi kümme aastat hakkama Exceli faili sarnase andmekogu määratlusega³ ning andmekogude seaduse reformini jõuti seadusandja tasandil alles 2007. aastal.

¹ E. Tikk, A. Nõmper. Informatsioon ja õigus. Juura 2007.

² Andmekogude seadus – RT I 1997, 28, 423.

³ Vrd nt terviseinfo süsteemi seadusemuudatuste paketi seletuskiri: *Kehtiv andmekogude seadus on suunatud eelkõige andmekogude asutamise reguleerimisele eesmärgiga tagada kontroll selle üle, kes ja milliseid andmekogusid tohib asutada.* Selline käsitlus oli aktuaalne 1990-ndate alguses, kui hakati andmekogude seadust välja töötama, ning peegeldab andmekogude seaduse aluseks olnud riiklike registreeritud seaduse loogikat.

Ka uues avaliku teabe seaduse (ATS) redaktsioonis, millesse andmekogude regulatsioon lülitati, ei ole mõnevõrra üllatuslikult loobunud termini *andmekogu* kasutamisest. Nii ongi õiguskeeles paralleelselt kasutusel nii *andmekogu* kui ka *infosüsteem* ning valdaval osal juhtudest mõistetakse nende all ühte ja sama nähtust.⁴ Kui aga hakata seletama, mis üks andmevahetussuutlik infosüsteem siis ikkagi on, lahknevad omakorda juristide ja IT-valdkonna spetsialistide selgitused.

Kehtivas õiguses on infosüsteemi mõiste avatud Vabariigi Valitsuse määruse⁵ tasandil: *infosüsteem on andmeid töötlev, salvestav või edastav tehniline süsteem koos tema normaalseks talitluseks vajalike vahendite, ressursside ja protsessidega*. Sellest ilmneb, et infosüsteem on oluliselt laiem mõiste kui andmekogu. Infosüsteem võib sisaldada ühte või mitut andmekogu, mis AKS-i § 2 lõike 1 kohaselt on ainult andmete kogum, mitte aga näiteks tark- ja riistvara, mida andmete töötlemisel kasutatakse, ega protsessid ja meetmed, mida andmete töötlemisel rakendatakse.

Lausa lõbus on otsida kehtivast õigusest vastet terminile *infoühiskond*. Ükski varasem inimkooslus pole end nimetanud infoühiskonnaks. Kunagi varem pole informatsioon ja sellele juurdepääsu võimaldamine olnud ühtaegu rahvusvahelise ja riigisisese poliitika prioriteet ning ükski ühiskond pole tuhandete aastate jooksul eriti juurelnud selle üle, millises ulatuses tuleks individile tagada õigus informatsioonilisele enesemääratlemisele, mil viisil võiks kodumasin rikkuda inimeste privaatsust või millise osa sisemajanduse kogutoodangust moodustab avaliku teabe koguväärtus.

Informatsioonist on kujunenud majandusfaktor, kultuuriväärtus ja põhiseaduslikult kaitstav hüve, aga ka võimalik oht, kirjutab Saksa professor Stephan Lodde oma mahuka informatsiooniõigust käsitleva uurimuse eessõnas.⁶ Millist ohtu informatsioon, selle üleküllus või kättesaamatus ühiskonnas tekitada võib, sellest annavad aprillisündmused vaid ähmast aimu.

Eesti seadusandja ei ole infoühiskonna mõistet avades olnud ülemäära ratsionaalne, kui sedastab: *Infoühiskond on kõikehõlmav mõiste. See haarab kogu sotsiaalset reaalsust, milles me elame. Informatsiooni- ja kommunikatsioonitehnoloogia revolutsioon on muutnud ja muudab meie tänast maailma tunduvalt, kuigi paljusid eesolevaid ümberkorraldusi me veel täielikult ei hooma. Infoühiskond mõtestab uuesti lahti meie riigi geograafilise paiknemise iseärasustest tulenevad arengujooned, vähendades kaugusi nii riigisiselt kui ka riikidevaheliselt, kaotades äärealasid ning ühtlustades eri piirkondade konkurentsivõimet. Tegeldes intensiivselt infoühiskonna rajamisega, astume ühte sammu Euroopa arenguga.*⁷

Pole siis ime, et selle virvarri keskel nimetati kevadisi sündmusi eri nimetustega ning tänaseni pole selge, mis siis tegelikult toimus.

⁴ *Infosüsteemi* definitsiooni praegu seaduse tasandil avatud ei ole, kuigi seadused seda terminit kasutavad. Näiteks kasutatakse infosüsteemi mõistet andmekogu mõiste sünonüümina vereseaduses (RT I 2005, 13, 63; 2006, 27, 196).

⁵ Vabariigi Valitsuse 12. augusti 2004. a määrus nr 273.

⁶ S. Lodde. Informationsrechte des Bürgers gegen den Staat. Köln, Carl Heymanns Verlag KG, 1996.

⁷ Riigikogu 13.05.1998 otsus "Eesti infopoliitika põhialuste heakskiitmine." – RT I, 1998, 47, 700.

2. Mis juhtus aprillis: kas see oli arvutikahjurlus või kübersõda?

Kevadiste kübersündmuste järelkaja kestab IT-alase haavatavuse debatina kümnetes riikides. Eesti samme küberjulgeoleku tagamisel jälgib kogu maailm ning teema pole külmaks jätnud ka kohalikku avalikkust.

On tavapärane, et poliitikud teevad avaldusi enamasti juriidilises keeles ning tihti jätab juriidiliselt korrektne sõnavalik avalikkusele sõnumi lahtimõtestamiseks vähem või rohkem mänguruumi. Uskmatud võivad läbida mõtteharjutuse “üks maja kõik”. Ehitised jagunevad seaduse kohaselt hooneteks ja rajatisteks. Seejuures on hoone katuse, siseruumi ja välispiiretega ehitised. Rajatis on ehitised, mis ei ole hooned.

Võimukandjate korrektse sõnavaliku eest hoolitseb arvukas nõuandjate eskaader, kelle ülesandeks on oma kompetentsivaldkonda kuuluv küsimus hoolikalt läbi analüüsida ja siis vastavuses poliitiliste suunistega vajalik avaldus koostada. Küberkaitse nõunikku pole isegi kaitseministril, rääkimata sise-, justiits- või peaministril. Eesti IT-poliitika dokumentides pole küberjulgeolekut seni poole sõnagagi mainitud. Kui seda tahetakski teha, ei saaks aluseks võtta ei Eesti ega rahvusvahelist õigust, sest õiguses pole teatavat tolerantsuspiiri ületavate arvutikuritegude eraldi defineerimisega lihtsalt tegeldud.

Nii olidki ministrid kevadiste sündmuste puhul lihtsalt loomulikult intelligentsist ühel meelel: seda, mis toimus, ei tohiks käsitada tavalise arvutikahjurlusena. Oma sõnumi kohaleviimiseks kasutasid nad võrdlusi, mis on praeguseks rohkesti juriidilist vastukaja tekitanud.

2.1. Karistusseadustiku terminid infotehnoloogiasõnastike vaatenurgast

Toimunu käsitlemine *lihtsa arvutikuritegevusena* ei ole täpne, sest riigi infosüsteemide vastu suunatud ründed olid koordineeritud ja ajastatud ning iga robotvõrku⁸ kaasatud arvuti omanikku või valdajat pole mõtet otsida ja pokri panna. Sellest mõttekäigust sai tuule alla paralleel *terrorismiga*, mida iseloomustab eesmärk sundida riiki midagi tegema või tegemata jätma või tõsiselt häirida riigi poliitilist, põhiseaduslikku, majanduslikku või ühiskondlikku korraldust. Kehtiva karistusseadustiku (KarS) § 237 sätestab sellise tegevuse eest viie kuni kahekümne aasta pikkuse või eluaegse vanglakaristuse.⁹

⁸ Robotvõrk – pahavaraga nakatunud arvutite kogum, mida ründaja eemalt juhib.

⁹ Rahvusvahelise julgeoleku vastase, isikuvastase, elu või tervist ohustava keskkonnavastase või üldohtliku kuriteo toimepanemise, keelatud relva tootmise, levitamise või kasutamise või vara ebaseadusliku hõivamise või olulises ulatuses rikkumise või hävitamise eest, samuti selliste tegude toimepanemisega ähvardamise eest, kui see on toime pandud eesmärgiga sundida riiki või rahvusvahelist organisatsiooni midagi tegema või tegemata jätma või tõsiselt häirida riigi poliitilist, põhiseaduslikku, majanduslikku või ühiskondlikku korraldust või see hävitada või tõsiselt häirida rahvusvahelise organisatsiooni tegevust või see hävitada või tõsiselt hirmutada elanikkonda –, karistatakse viie- kuni kahekümneaastase või eluaegse vangistusega. (KarS § 237 – RT I 2001, 61, 364).

Arvutikuriteo eest saab selle toime pannud isikut karistada maksimaalselt kolmeaastase vangistusega ja sellegi eeldusena tuleb tuvastada olulise kahju tekkimine.¹⁰

KarS-i §-s 206 sätestatud *arvutikahjurluse* koosseis keelustab arvutis olevate andmete või programmi ebaseadusliku vahetamise, kustutamise, rikkumise või sulustamise, kui sellega on tekitatud oluline kahju, samuti arvutisse andmete või programmi ebaseadusliku sisestamise, kui sellega on tekitatud oluline kahju. Lõike 2 kohaselt on sama tegu karistatav ka juhul, kui see pannakse toime eesmärgiga takistada arvuti- või sidesüsteemi.

Arvuti mõiste tuleneb Euroopa Nõukogu arvutikuritegevusvastase konventsiooni¹¹ artikli 1 punktist a. Selleks on seade, mis teostab vastavalt programmile arvutiandmete automaattöötlust. *Arvutisüsteem* on arvutikuritegevusvastase konventsiooni artikli 1 punkti a kohaselt andmeid programmi järgi automaatselt töötlev seade või omavahel ühendatud seadmed. Artiklis 1 kasutatakse terminit *infosüsteem*, mis on *seade või omavahel ühendatud või seotud seadmete rühm, mille hulgast üks või mitu seadet teostavad vastavalt programmile arvutiandmete automaattöötlust; samuti nimetatud seadme või seadmete rühma salvestatud, töödeldud, välja võetud või edastatud arvutiandmed, mis on vajalikud kõnealuse seadme või seadmete rühma toimimiseks, kasutamiseks, kaitseks ja hoolduseks*. Termin *programm* on KarS-i kommentaarides määratletud tehnilistes standardites kasutatava definitsiooni kaudu: *süntaktiline üksus, mis vastab mingi programmikeele reeglitele ning koosneb teatava automatiseeritud andmetöötlusfunktsiooni täitmiseks vajalikest deklaratsioonidest ja lausetest või käskudest*.

Vahetamine tähendab andmete või programmi asendamist teiste andmete või programmidega. *Kustutamine* tähendab olemasolevate andmete või programmi kõrvaldamist. *Rikkumine* tähendab andmete või programmi muutmist viisil, mis raskendab nende otstarbelist kasutamist. *Sulustamine* on andmete juurdepääsu sulgemine või selle takistamine. *Sisestamise* all mõistetakse arvutisse kandmist andmetöötlusprotsessiks või säilitamiseks.¹²

Olulise kahju määratlus on fakti küsimus, mille tuvastamise alused tulenevad Riigikohtu praktikast. *Oluline/suur kahju* nõuab RKKK¹³ otsuse nr 3-1-1-43-03 kohaselt sisestamist teo toimepanemise hetkel kehtinud miinimumpalgast lähtuvalt. Oluline kahju võib olla nii varaline kui ka mittevaraline (nt mainekaotus).¹⁴ Näiteks juhul, kui rünnaku tagajärjel kaob usaldus konkreetse ettevõtja vastu, mis omakorda toob kaasa klientide ja tulu vähenemise.

¹⁰ Nt KarS-i § 206 lõike 1 kohaselt võib isikut arvutikahjurluse ehk arvutis olevate andmete või programmi ebaseadusliku vahetamise, kustutamise, rikkumise või sulustamise eest, kui sellega on tekitatud oluline kahju, samuti arvutisse andmete või programmi ebaseadusliku sisestamise eest, kui sellega on tekitatud oluline kahju, karistada rahalise karistuse või kuni üheaastase vangistusega.

¹¹ Arvutikuritegevusvastane konvensioon – RT II 2003, 9, 32.

¹² Karistusseadustiku kommenteeritud väljaanne, lk 426.

¹³ RKKK – Riigikohtu kriminaalkolleegium.

¹⁴ Vt RKKK otsus nr 3-1-1-100-00, 3-1-1-138-03.

Arvutivõrgu või arvutisüsteemi ühenduse rikkumise või tõkestamise eest karistatakse isikut KarS-i § 207 alusel. *Rikkumise* all mõistetakse andmesideühenduse võimaluse lubamatut täielikku katkestamist, *tõkestamise* all andmesidekiiruse lubamatut vähendamist. *Arvutivõrguna* mõistab KarS andmeside eesmärgil omavahel ühendatud arvutite võrku vastavuses tehniliste standarditega.

KarS-i § 208 kohaldamise aluseks on arvutiviiruse levitamine, mille eest isikut karistatakse rahalise karistuse või kuni üheaastase vangistusega. Karistumäär on kõrgem, kui sama tegevus kordub või sellega tekitatakse oluline kahju. Koosseisust ja selle kommentaaridest ei nähtu otseselt, kas karistatav on ka viiruse levitamine passiivse tegevuse või tegevusetusega (nt arvuti vajalikul määral turvamata jätmine). Tristan Ploom on seisukohal, et *seega peaks arvutispetsialist, kellele on andmeturbega tegelemine tööülesandeks, st õiguslikuks kohustuseks, nimetatud kohustuse täitmata jätmisel vastava koosseisu alusel vastutama*.¹⁵

Arvutiviirusena käsitatakse KarS-i kontekstis kahjulikku (ingl *malicious*) arvutiprogrammi, mis on võimeline end omal algatusel või modifitseeritud kujul ise või teiste arvutiprogrammide abil arvutivõrgu kaudu edasi levitama ning häirima arvutite kasutamist, muutes või kustutades muu hulgas arvutis olevaid andmeid või programme, kasutades ära arvuti ressursse jne. Termin tähistab nii neid kahjulikke programme, mis levitavad end teisi programme muutes, kui ka neid, mis levitavad end teisi programme muutmata (uss, laviinkirjad). *Levitamine* on programmi edastamine vähemalt ühte arvutisse, mille valdaja ei ole selleks nõusolekut andnud.

KarS ei kriminaliseeri viiruse loomist, mistõttu võib juhtuda, et isik, kes on kahjuliku arvutiprogrammi loonud, „jätab” selle andmekandjal pahaaimamatu isiku kätte, kes omakorda teadmata, millega tal tegu, viiruse oma arvuti kaudu levima laseb.

KarS-i § 213 näeb ette karistuse varalise kasu saamise eesmärgil arvutiprogrammide või andmete ebaseadusliku sisestamise, vahetamise, kustutamise, sulustamise või muul viisil andmetöötlusprotsessi ebaseadusliku sekkumise eest, kui sellega on mõjutatud andmete töötlemise tulemust. Arvutikuritegevusvastase konventsiooni artikli 1 punkti b kohaselt on *arvutiandmed* töötlemiseks sobivas vormis esitatud teave või programm, mille abil arvutisüsteem toimib. KarS-i kommentaaride kohaselt ei eelda sekkumine, et andmetöötlusprotsess oleks juba alanud (hõlmab ka lubamatut käivitamist). Säte on võrreldav nõudega sätestada kuriteona arvutiandmete sisestamine, muutmine, kustutamine või sulustamine, kui see pannakse toime tahtlikult ja ilma õigusliku aluseta ning kui selle tagajärjel saadakse mitteautentsed andmed, mida õiguslikel eesmärkidel kavatsatakse käsitleda või kasutada autentsetena olenemata sellest, kas need on otse loetavad ja arusaadavad.

¹⁵ T. Ploom. Arvutikuritegude kvalifitseerimine. – Juridica VIII/200, lk 577.

KarS-i § 217 kriminaliseerib arvuti, arvutisüsteemi ja arvutivõrgu ebaseadusliku kasutamise, kui see toimub koodi, salasõna või muu *kaitsevahendi* kõrvaldamise teel. *Koodi ja salasõna* on kommentaaride kohaselt mõistetud kui andmeid, mida on vaja kasutaja kasutusõiguse tuvastamiseks ning mida peaks teadma ainult kasutusõigust omav isik.

2.2. Rünne arvutivõrgu vastu ehk mis aprillis-mais tegelikult juhtus

Tegelikkuses toimunu järgnev kirjeldus on IT-valdkonna juristile tavapärane lugemisharjutus: 27.–29. aprillil toimusid DoS-¹⁶ ja DDoS-ründed¹⁷ valitsusasutuste ja uudisteportaalide veebilehtede vastu ning näotustamisrünne reformierakonna veebilehe vastu. 30. aprillil 3. maini jätkusid DoS- ja DDoS-ründed valitsusasutuste veebilehtede vastu. Lisaks rünnati haridusasutusi, firmasid, kasutati suuremaid robotvõrke ning rünnati ka DNS-i¹⁸ servereid. 4. mail toimus väga tugev DDoS-rünne (umbes 4–5 mpps) valitsusasutuste veebilehtede vastu. Elion ja Riigi Infosüsteemide Arenduskeskus filtreerisid liiklust, mistõttu sihtmärkideni jõuab umbes 7–8 kpps. 9. mail pandi toime väga tugev DDoS-rünne valitsusasutuste veebilehtede vastu (kestus umbes 2 päeva). 10. mail lisandus DDoS-rünne Hansapanga vastu (hanza.net maas umbes 2 tundi, pärast avatud osaliselt). 15. mail oli DDoS SEB Eesti Ühispanga vastu (seb.ee maas umbes 1,5 tundi, pärast avatud osaliselt). Pärast paari enam-vähem rahulikku päeva toimus 18. mail veel kord tugev DDoS-rünne valitsusasutuste veebilehtede vastu.

Ründed muutis eriliseks nende kontekst: kõik Eesti valitsusasutuste ja avalike teenuste vastu suunatud ründed langesid pronkssõduri ümber tekkinud pingete kõrgaega.

Õiguslikku tähtsust omavad küberrünnete puhul (ehk küberründed muudavad õiguslikus mõttes eriliseks) järgmised asjaolud.

1. Automatiseeritus. Kiire ja automaatne rünne on teostatav suurema tõenäosusega ning efektiivsemalt. Ka ründed, mis väljaspool küberruumi jäaksid märkamata ja oleks õiguslikus kontekstis väheolulised, võivad küberruumi kontekstis olla ohtlikud. Seepärast muutub mõttekamaks ohtude tõrjumisse investeerimine – ignoreerimine läheb kallimaks kui lahendamine.
2. Tegutsemine distantsilt. Paljusid ründeid, milleks varem oli vajalik isiku füüsilise kohalolek, asendavad virtuaalsed rünnakud, mille kontekstis on kõik paigad maailmas üksteisest ühekaugusel. Areneb *jurisdiction shopping*,¹⁹ mis seab ohtu riigid, mille õigusruum võimaldab küberründeid tõrjuda ja süüdlasi vastutusele võtta. See oht

¹⁶ DoS – *Denial of Service* e teenusetõkestusrünne. Server või ühendus koormatakse üle mõttetute päringute või infopakettidega ühest seadmest.

¹⁷ DDoS – *Distributed Denial of Service* e hajus teenusetõkestusrünne. Sama mis DoS, kuid seda tehakse tavaliselt robotvõrgu abil.

¹⁸ DNS – *Domain Name Service* e nimeteenus. Võimaldab kasutada veebiaadresse (www.mil.ee) IP-aadresside asemel (127.0.0.1).

¹⁹ *Jurisdiction shopping* – tegevuse ülekanndmine regulatsiooni või sanktsioonide poolest soodsasse õigusruumi.

lähtub vähem turvalistest ja vähem kvaliteetse õiguskorraga riikidest. Rahvusvaheline menetlemine on sellistel juhtudel äärmiselt keerukas ja aeganõudev. Tuletame meelde, mis kaasnes tšetšeenide veebilehe sulgemisega.

3. Teabe kiire levik. Ründed muudab tavapärasest edukamaks ja potentsiaalselt koormavamaks asjaolu, et ründajatel on võimalus ründe eri aspekte omavahel kiiresti ja väikeste kulutustega kooskõlastada, täiustada või teistele potentsiaalsetele ründajatele avalikustada. Vaid esimene ründaja peab ise välja mõtlema, kuidas seda teha, teised saavad kasutada detailset tee-seda-ise-oskusteavet.²⁰

Riigikaitse kontekstis on tähtis ka asjaolu, et ründe prognoosimiseks, avastamiseks, tõrjumiseks ja kõrvaldamiseks ei piisa üksnes avaliku võimu kandjate koostööst, sest suur osa kriitilise infrastruktuuri asutustest, kelle tegevuse halvamine võib riigi või elanikkonna heaolu mõjutada, on eraõiguslikud juriidilised isikud ning kohati ka välismaised juriidilised isikud. Muu hulgas ei ole võimalik selgepiirilisel eristada rünnakuid riigi/ühiskonna ja konkreetse asutuse/isiku vastu.

2.1. Kübersõda? Kübersõda ... Kübersõda!!!

Termini *sõda* kasutamine on tekitanud elevust just sõja- ja riigikaitseõiguse kontekstis, kus sellega kaasneb NATO kollektiivse kaitse rakendumine²¹, kohustus hoiduda teatud tsiviilühiskonnale eluliselt vajalike objektide ründamisest, mobiliseerimise ja sundkoormiste rakendamise vajadus. Siin tuleb igäühel teooria edasiarendamisel säilitada kaine mõistus, sest on raske ette kujutada efekti, mis saavutatakse sellega, et kõik küberrünnete toimepanijad kannavad selgelt eristatavaid eraldusmärke. Ometi võivad seosed sõjaõigusega ühel päeval ka küberrünnete kontekstis asjakohased olla. Seda silmas pidades ongi vajalik võimalikud stsenaariumid ja tegevuskavad läbi mõelda ja üles tähendada.

Rahvusvahelise sõjaõiguse põhialused lähtuvad tavaõigusel põhinevast relvakonfliktide kodifikatsioonist Haagi ja Genfi konventsioonides. Ükski rahvusvahelise sõja- ja humanitaarõiguse instrument ei käsitle otseselt arvutivõrkude vastu suunatud ründeid. Seetõttu võib õiguskindlalt väita, et arvutivõrkude vastu suunatud ründed ületavad kehtivate õigusaktide piire ning rahvusvaheline õigus ei reguleeri vastavate rünnetega seonduvat.²²

²⁰ Lähemalt **B. Schneier**. *Secrets and Lies: Digital Security in a Networked World*. Wiley Computer Publishing 2000, lk 21 jj.

²¹ Washingtoni lepingu artikli 5 kohaselt: relvastatud rünnakut ühe või mitme NATO osalisriigi vastu Euroopas või Põhja-Ameerikas käsitatakse rünnakuna nende kõigi vastu ning sellest tulenevalt lepivad NATO liikmesriigid kokku, et niisuguse relvastatud rünnaku korral asub igäüks neist, rakendades Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni harta artiklis 51 sätestatud õigust individuaalsele või kollektiivsele enesekaitsele, sel viisil rünnatud lepinguosalist või lepinguosalisi abistama, rakendades üksi ja koos teiste lepinguosalistega abinõusid, mida ta peab vajalikuks, sealhulgas relvajõudude kasutamist, eesmärgiga taastada ja säilitada Põhja-Atlandi piirkonna julgeolek.

²² **Schmitt**. 'Wired Warfare', *Bellum Americanum: The U.S. View of Twenty-first Century War and its Possible Implications for the Law of Armed Conflict* (1998) 19 *Michigan Journal of International Law* 1051, 365.

On ka teaduslikke seisukohti, mille kohaselt tuleks rahvusvahelisi sõjapidamisreegleid arvutisõjas siiski põhimõtte tasandil kohaldada, sest need on tervikuna eesmärgistatud kaitsma füüsilist maailma sõjalise iseloomuga rünnete eest. Seega vajab esmatasandil diskussiooni küsimus, kas traditsioonilise sõjapidamise põhimõtted – vajadus, eristamine, proportsionaalsus ja rüütellikkus – on kohaldatavad ka arvutisõjas. Näitena võib küll kohaldada Genfi I lisaprotokoll²³ artiklist 51 tulenevat sõjapidamise põhimõtet, mille kohaselt rünnak, mis käsitleb mitut ühes linnas, külas või muus tsiviilelanikkonna ja -objektide kontsentratsioonikohas asuvat eraldi paiknevat rünnakuobjekti ühena, on keelatud, ehk arvutivõrgu ründamisel tuleb vältida kahju tekitamist nn kõrvalistele võrkudele ja seadmetele, mis aga lähema selgituse ja õigusliku sisuta poleks praktiliselt järgitav.

Samas on sõjaasjanduse spetsialistid selle valdkonna õiguslikule käsitlusele mõnevõrra tähelepanu pööranud. Näiteks on infosõjana määratletud kriis või sõja ajal toimuv tegevus, mille eesmärk on saavutada informatsiooniline ülekaal, kahjustades informatsiooni, informatsioonil põhinevaid protsesse, infosüsteeme ja arvutivõrke.²⁴

Infosõda hõlmab operatsioonide turvamist, sõjakavaluste kasutamist, elektroonilist sõjapidamist, psühholoogilisi operatsioone, füüsilisi rünnakuid ning arvutivõrkude ründamist ja kaitset.²⁵

Õiguslikud ja poliitilised argumendid arvutisõja kontseptsioonide kujundamiseks ning kasutamiseks on olulised, sest nendest sõltub tegeliku operatsiooni lubatavus ja ulatus. Senised teosed kübersõdade olemuse ja sellega seotud juriidiliste tagajärgede kohta on jäänud eeskätt teoreetilisteks tulevikuvisionideks. Samas on üle maailma alustatud inforünnakute korraldamist ilma õiguslike juhusteta. Arvestades, et infosõdade osakaal üha suureneb, on õigusruumi vaja ka poliitikakujundajate ning rahvusvahelise õiguse advokaatide jaoks, kellel tuleb operatsioone kehtiva õiguse valguses õigustada.²⁶

Arvutite abil sõjapidamine ei allu seega rahvusvahelisele õigusele ega sõjapidamise reeglitele. Õigusprobleemide lahendamatus ei võimalda riikidel lähemalt uurida tehnoloogia mõju militaardoktriinidele ja kaitsestruktuuridele. Seega sõltub rahvusvahelise õigusliku baasi loomise kiirusest ka see, kas ja kui kiiresti saab infosõjast tunnustatud ja tõhus sõjapidamisviis, mis peaks võimaldama vältida inimohvreid.

Mis tahes rahvusvahelise õiguse instrumendi väljatöötamisele peaksid aga eelnema riigisisised uuringud, katsetused ja teadustöö, mis võimaldaksid saavutada laiapõhjalise kvoorum. Sellised uurimused ja nende tutvustamine partnerriikidele võiks olla loodava

²³ 12. augusti 1949 Genfi konventsioonide 8. juuni 1977 (I) lisaprotokoll rahvusvaheliste relvakonfliktide ohvrite kaitse kohta.

²⁴ Joint Chiefs of Staff, Joint Publication 1-02, DoD Dictionary of Military and Associated Terms (2001) 253.

²⁵ Joint Chiefs of Staff, Joint Publication 1-02, DoD Dictionary of Military and Associated Terms (2001) 253.

²⁶ **B. T. O'Donnell, J. C. Kraska.** Humanitarian Law: Developing International Rules for the Digital Battlefield, *Journal of Conflict & Security Law*, April, 2003.

küberkaitse keskuse üks oluline tegevussuund. Ka juhul, kui rahvusvahelise instrumendi vastuvõtmiseni ei jõuta soovitud aja jooksul, võimaldab diskussioon eri riikide asjatundjate vahel luua tavaõigust.

Tegemist on valdkonnaga, kus head ja universaalset lahendusmudelit ei ole. Eri riikide haavatavus lähtub osalt kattuvatest (põhimõtteline sõltuvus info- ja kommunikatsioonitehnoloogias), osalt erinevatest teguritest, nagu potentsiaalsed rünnete põhjused, riigi infosüsteemide ülesehitus. Seepärast saab Eesti kogemust kasutada just nimelt mudeli alusena – olgu selleks etalonturve, mudelseadus või lihtsalt koondatud seni parimad tavad.

3. Mõistmiseta ei saa olla regulatsiooni

Ei saa jätta tähelepanuta tõsiasi, et nii kaua kui pole selge, kes millest räägib, ei saa õiguslikust regulatsioonist juttu olla. Vaadates IT-õiguse senist arengut, on nii seadusandjad kui ka kohtud pidanud mitmel korral oma seisukohti kriitiliselt läbi vaatama, sest tehnoloogia arenguga sammu pidamine käib õigussüsteemile lihtsalt üle jõu. Seega omandavad IT-õiguse ja informatsiooni õiguskäibe reguleerimisel tähtsuse dünaamilised regulatsioonimehhanismid, nagu eneseregulatsioon, pehme ehk mittesiduva õiguse vahendid ja lepingulise iseloomuga instrumendid. Teisalt tuleb ka nende jaoks avada tee riigisisises ja rahvusvahelises õiguses.

James Kraska ja Brian O'Donnelli arvates²⁷ on kõige olulisem töötada välja kindlad lahingureeglid, mille aluseks peaks aga omakorda olema kehtiv õigus oma tavapärasel hierarhias. KarS-i sätetest lähtuvate lahingureeglite väljatöötamine viiks praegu paratamatu läbikukkumiseni, sest juba teoreetiliselt tekib nende kohaldamisega palju küsimusi, millele vastuseid omamata ei saa ülemad oma käskude õiguspärasuses kindlad olla. Käsku andes peab ülem suutma ette näha selle käsu täitmise (tehnilisi, sõjalisi, õiguslikke jm) tagajärgi.²⁸ Õiguskindlusetus pärsib valdkonna arengut, sest süsteemse käsitluse ja väljaõppe puudumise korral eelistavad ülemad tõenäoliselt sõjapidamise viise ja vahendeid, mis on neile tuttavamad.

Õiguslikult on oluline tagada ühtne mõistebaas, eristades seejuures üldist ja spetsiifilist mõistetaset: esimese hulka kuuluvad infoõiguse ja kaitsetegevuste üldmõisted (nt *isikuandmed*, *infosüsteem*, *rahuaeg*, *riigikaitsekoormised*), teise gruppi aga küberkaitse kui seosvaldkonna mõisted (nt *küberkaitse*, *küberrünne*, *infosõda* jne). Arvestada tuleb, et õiguskindluse huvides peavad spetsiifilise mõistebaasi mõisted lähtuma üldmõistetest.

²⁷ B. T. O'Donnell, J. C. Kraska. Humanitarian Law: Developing International Rules for the Digital Battlefield. – Journal of Conflict & Security Law, April, 2003.

²⁸ M. N. Schmitt 'Wired Warfare', Bellum Americanum: The U.S. View of Twenty-First Century War and Its Possible Implications for the Law of Armed Conflict' (1998), 19 Michigan Journal of International Law 1051, 368.

Nii kaua kui see töö on tegemata – arvestades, et õigusriigis toimub iga avaliku võimu (mille üks kandja on ka kaitsestruktuurid) tegevus õiguslikul alusel –, puudub praegu sisuliselt tegevuskava, mis võimaldaks kevadiste sündmustega õiguslikult korrektselt toime tulla.

Eestis on sellele vajadusele juba tähelepanu pööratud. Kevadiste sündmuste analüüsiks ning neile reageerimiseks, aga ka samasuguste juhtumite ennetamiseks ja nendega toimetulekuks on moodustatud küberjulgeoleku strateegia väljatöötamise töörühm, mis hõlmab ligi 30 eri valdkonna spetsialisti. Töörühma esimesi järeldusi ja ettepanekuid on oodata 2008. aasta alguseks.

ENEKEN TIKK

Justiitsministeeriumi avaliku õiguse talituse nõunik,
Kaitseministeeriumi küberjulgeolekustrateegia õigusekspertide töörühma juht

TUNDKEM NIMESID

Suur osa Eesti Keele Instituudi keelenõuandjaile esitatud küsimusi puudutab suure ja väikese algustähe ning jutumärgireegleid, kus viimase paarikümne aasta jooksul on muudatusi tehtud. Nende teemade kohta on avaldatud omajagu selgitusi ja nõuandvaid kirjutisi.¹ Probleem tekib sageli siis, kui algustähte valides ei osata vahet teha, mis on nimi, mis mitte. Reeglite mõistmiseks tuleks õppida nimesid muudest keelenditest eristama, ehkki siin tuleb ette ka raskeid ja piiripealseid juhtumeid. Nimeuurijad on tõdenud, et teravat ja selget piiri nime ja mittenneime vahel õieti ei ole; nimede piiritlemine põhineb suuresti kokkulepetel, mis võivad eri keeltes erineda.²

KELLEL JA MILLEL VÕIB NIMI OLLA?

Kordame üle peamised nimerühmad, mille kohta saab põhjalikumalt lugeda “Eesti ortograafiast”.

- 1. Isikud ja olendid.** Sellesse rühma kuuluvad inimeste nimed (nt sõber *Jüri*, proua *Pihl*), hüüdnimed (*Jürka*, *Pihlakas*), loomanimed (*Misu*, *Punik*), müütiliste olendite ja muinasjututegelaste nimed (*Vanemuine*, *Punamütsike*) jm.
- 2. Kohad.** Kohanimed on suur nimerühm, millega tähistatakse maid ja nende ühendusi, asulaid, tänavaid, maastikuvorme, taevakehasid jpm: *Läti*, *Tartu*, *Lühike jalg*, *Taani Kuninga aed*, *Lasnamäe*, *Peipsi järv*, *Põhjamaad* (st Norra, Rootsi, Soome, Taani, Island, Fääri saared ja Gröönimaa), *Euroopa Liit*, *Lähis-Ida*, *Väike Vanker*.
- 3. Perioodikaväljaanded:** *Eesti Päevaleht*, *Teater. Muusika. Kino*, *Pärnu Postimees*, *Just!*
- 4. Üksiksõidukid.** Tavaks on anda nimi veesõidukitele (*Queen Mary*, *Lennuk*), nimesid on pandud ka rongidele (*Idaekspress*), lennukitele (Estonian Airi *Koit*, *Hämarik* jt), hüüd- või hellitusnimi võib olla kellegi autol, mootorrattal või muul.
- 5. Asutused, ettevõtted, ühendused:** *Kaley*, *Kosmos*, *Germalo Reisid*, *Eesti Kontsert*.
- 6. Kaubad, tooted:** *Sangaste* peenleib, sõiduauto *Ford Focus*, tekstiitötlusprogramm *Word*.
- 7. Autasud:** *Maarjamaa Risti* orden, *Murtud Rukkilille* märk, *Kuldne Palmioks*.

¹ Vt **T. Erelt**. Eesti ortograafia. 4. tr Tallinn 2005 (annab suure ja väikese algustähe reeglustiku); **M. Raadik**. Kas suurtähel on tähtsus? – Keelenõuanne soovitab 2, Tallinn 2000; **M. Raadik**. Lugu “ärakaotatud” jutumärkidest. – Oma Keel 2006, nr 2; **H. Jürman**. Suur ja väike algustäht ning pealkirjad. – Oma Keel 2003, nr 1; **T. Leemets**. Austus ei sõltu algustähest – Keelenõuanne soovitab 3, Tallinn 2004 ja Oma Keel 2000, nr 1; **T. Leemets**. Kas suur või väike? – Õiguskeel 2006, nr 2.

² **P. Päll**. Nimed ja terminid. – Rahvusvaheline terminoloogiakonverents “Eesti oskuskeel 2003” 10. ja 11. oktoobril 2003. Ettekanded. Tallinn 2004.

8. **Ehitised.** Ehitisenimed on nt *Inglisild, Paks Margareeta, Tigutorn, Valge Maja*. Nimi võib olla ka ruumil, nt Tallinna Linnateatri *Põrgulava* ja *Taevalava*.³
9. **Üritused:** *Baltica* folkloorifestival, *Õllesummer*; noorte infomess *Teeviit* ~ noorte *Teeviida* infomess.
10. **Ajalooüldmused:** *Jäälahing, Vabadussõda* (kui mõtleme sõda, mis peeti 1918–1920 Eesti omariikluse kaitseks, mitte igasugust sõda vabaduse nimel).
11. **Taimesordid.** Taimedel on küll sordinimed, ent need kirjutatakse pealkirjareegli järgi (tavatarvituses jutumärkides, erialakirjanduses ülakomade vahel): “*Paide taliõun*”, kartul “*Ants*”, “*Bounty*” maasikad.
12. **Arvutivõrgud, võrguvärvad ja -keskkonnad:** *Internet, Delfi, Rate, Google, X-tee*.

Isiku- ja kohanimed (1–2) on kõige selgemini äratuntavad ning nende algustäheortograafia ammu kindlaks kujunenud. On ka nimetuid olendeid ja kohti, aga vaevalt hakkab keegi suure tähega kirjutama *kirju kana* või *tiik naabri sauna taga*. Kõhklusi tekitab mõnikord nime kasutamine ülekantud tähenduses – reegli järgi säilib suur algustäht, nt *kus nüüd avastas Ameerika* või *ametnik tegi Violit*.

Rühmades 3–7 kehtis kuni 1994. aastani nõue, et nimi oleks peale läbiva suurtähe eristatud veel jutumärkidega. Kui Emakeele Seltsi keeleteoimkond soovitas 1994. aastal nendegi nimede markeerimisel jutumärke mitte kohustuslikuks pidada,⁴ oli soovitude eesmärk rakendada kõikjal kõige üldisemat eesti nimemalli: läbiv suurtäht nimes pluss väiketähealine liigisõna nime ees või järel.

Rühmad 5–10 nõuavad iga kord kaalumist, kas tegemist ongi üldse nimega, vastavalt tuleb valida ka algustäht. Igal ettevõttel, kaubal, üritusel jne ei ole tingimata nime.

NIMI JA PEALKIRI

Oma Keel – “Tõde ja õigus”

Pahatihti satub raamatute ning ajalehtede-ajakirjade jutumärgistamisel häämingsusse inimesi, kes ei taju “pealkirjade” erinevust. Veel 15 aastat tagasi tuli mõlemad alati jutumärkidesse panna, kuid meenutame, et ka siis oli juhtnöörides vahe: ühed ainult esi-, teised läbiva suurtähega. Vahe on nimelt selles, et teistel (raamatud, artiklid jm kirjutised, filmid, lavastused, laulud, heliplaadid, kujutava kunsti teosed, saated jpm) on pealkirjad (esisuurtähega, jutumärkides). Perioodikaväljaannetes avaldatakse küll teoseid (artikleid, luuletusi, fotosid, illustratsioone), aga nad ise ei ole teosed ja neil pole pealkirju, vaid nimed (läbiva suurtähega, jutumärke ei pea kasutama).

³ Algustähereglistikes on harilikult jaotis “kohad ja ehitised”, ent kuna ehitisenimedega seotud küsimused on mõnevõrra teistsugused kui enamiku kohanimede puhul, on need seekord liigitatud omaette.

⁴ T. Erelt, P. Päll. Algustäheortograafiast ja jutumärkidest. – Keel ja Kirjandus 1994, nr 6, lk 367–372.

Päris kõigil perioodiliselt ilmuvatel trükistel ei ole ka nime, vaid neid nimetatakse lihtsalt väljaandja ja trükiseliigi järgi: *Välisministeeriumi aastaraamat*, sariväljaanne *Tartu Ülikooli toimetised* (teisalt on olemas ajakiri *Riigikogu Toimetised*).

Mõnda üldtuntud teost võidakse rahva hulgas kutsuda lühema ja lihtsama nimetusega, nt Jaan Koorti “Metskits” on tallinlaste kõnepruugis *Koorti kits*. Tänavu on päevakorral olnud *pronkssõduri* algustäht. Sel Enn Roosi skulptuuril paistab õige pealkiri puuduvatki (vana “Eesti nõukogude entsüklopeedia” 6. köide aastast 1974 mainib skulptori teoste hulgas *Tallinna vabastajate monumendi sõdurikuju*). Ajakirjanduses valdavaks saanud *pronkssõdur* ei ole nimi ega pealkiri, vaid nimetus oma otseses tähenduses (= pronksist sõdur, pronksist sõdurikuju).

Projekt Erasmus ~ Erasmuse projekt – projekt “Vaata maailma”

Pealkirjamalli kasutatakse mujalgi, eelkõige ürituste, kampaaniate, projektide jms nimetamisel, ehkki tavaelus vaevalt räägitakse ürituse pealkirjast. Pealkirjalaadsed on nt kampaaniad “*Mets puhtaks!*”, “*Märka inimest, mitte haigust*”, X noorte laulu- ja tantsupidu “*Ilmapuu lävel*” ja teised, mida ei saa lausesse sobitada liigisõna lisamata. Ka puhtakujulisi üritusenimesid saab soovi korral pealkirjana jutumärkidesse panna: projekt *Erasmus* ~ “*Erasmus*”, festival *Orient* ~ “*Orient*” ehk *Oriendi* ~ “*Oriendi*” festival.⁵

VÕÕRNIMI JA TSITAATSÕNA

Res Publica (endine erakonna nimi) – *res publica* (riik, vabariik, ladina k ’avalik asi’)

Neil rühmadel on tarvis vahet teha selleks, et teada, millal kasutada võõrkeelendi puhul kursiivi. Tsitaatsõnad ja -väljendid (*de facto*, *concerto grosso*, *comeback*) eristatakse teatavasti muust tekstist kursiivkirjaga ja käänamisel ülakomaga, võõrnimesid eristab aga suurtäht täpselt nagu eesti nimesid ja ülakoma kasutus sõltub nime hääldusest. Keegi ei tahagi naljalt kirjutada kursiivis Rousseau ega New York, küll aga kõheldakse perioodikaväljaannete, kaubamärkide jms puhul ehk siis seal, kus inglise ortograafia võib nõuda kursiivi ja kus endine eesti reegel nõudis jutumärke: New York Times, Philipsi kodumasinad, Renault’ varuosad.

⁵ Rohkesti näiteid ja selgitusi ürituste nimetuste, nimede ja pealkirjade kohta leiab Maire Raadiku artiklist “Lugu “ärakaotatud” jutumärkidest” – *Oma Keel* 2006 nr 2. Pealkirja sobitamist lausesse õpetab Argo Mund artiklis “Ettevaatust! Pealkiri!” – *Keelenõuanne* soovitab 3, Tallinn 2004.

NIMI JA NIMETUS

Kalev – Maksu- ja Tolliamet ~ maksu- ja tolliamet

Kirde sai – kaerasai

Baltica folkloorifestival – vanalinna päevad

Terminite *nimi* ja *nimetus* tõlgendusest lingvistikas ja juuras on Õiguskeeles põhjalikult kirjutanud Henn Saari.⁶ Artiklist saab peale muu kõrva taha panna hea lihtsa soovitus nime äratundmiseks: **nimi ei tähenda seda, mida ta tähendab** ehk nimel võib peale nimetähenduse olla ka sellest erinev ennistähendus. Nime *Kosmos* nimetähendus on 'Tallinnas Tõnismäel asuv kino', ennistähendus 'maailmaruum'.

Nime *Kalev* kannavad tänapäeva Eestis šokolaadivabrik, spordiselts, poistekoor. Ühtviisi hästi sobiks sama nimi näiteks metsaettevõttele või teatrile. *Maksu- ja tolliamet* seevastu on nimetus, mida ei saa kuidagi anda patendiametile ega tolliinspeksioonile.

Mõni nimi viitab ettevõtte tegevusalale: *Eesti Kontsert*, *Eesti Raudtee*, *Germalo Reisid*. Ikkagi on need äratuntavalt nimed, sest neis puudub nimetusele omane liigisõna ja nende ennistähendus on teine. Eesti *raudtee* on Eesti pinnal olevad rööpad, liiprid, pöörangud jm vajalik, mitte aga raudtee-ettevõtte. *Kontsert* on eesti keeles midagi muud kui kontserdi-korraldusasutus ning *reisid* ei ole sama mis reisibüroo.

Nimetuse tähendus ega arusaadavus sellest ei muutu, kui kirjutada ta läbivalt väikese tähega: *Maksu- ja Tolliamet* või *maksu- ja tolliamet*. Väiketähega *kalev* ja *kosmos* on aga midagi muud kui *Kalev* ja *Kosmos*.

Siiski on üksikuid nimetusi, mille kirjutamisel algustäht eristab tähendust. *Eesti Pank*, *Tallinna Muusikakool* ja *Euroopa Komisjon* on kindlate asutuste ametlikud täisnimetused; *Eesti panku*, *Tallinna muusikakooli*, *Euroopa komisjone* (Euroopas tegutsevaid või euroasjadega tegelevaid komisjone) on teisigi.

Veaohklikud rühmad on tooted-kaubad, üritused ja sündmused, ehitised ja ruumid. Kaugeltki kõigil ei ole nime, vaid ainult nimetus, mis **tähendab just seda, mida ta tähendab**, ja erinevalt asutusenimetustest ei kirjutata ühelgi juhul suure tähega.

Näiteks **tooted** ja **kaubad**: *lepa suitsu(-)grillvorst*, *suur kliisai*, *salatikoos*, *setupärane suulliim*.

Üritused: *jaanituli*, *meremess*, *meepäevad*, *Tartu maraton*, *XXVIII suveolümpiamängud*, *jüriöö jooks*, *õiguskeelepäev*, *täiskasvanud õppija nädal*.

Ehitised ja ruumid: *raekoda*, *bussijaam*, *rahvamaja*, *Eesti Raadio valge saal*.

⁶ H. Saari. Termin *nimi* onomastika ja sätestu ühismaal. – Õiguskeel 1998, nr 2, lk 29–34; nr 3, lk 4–17.

Autasud: Nobeli *rahuauhind*, Eesti Vabariigi *teaduspreemia*, Kaitseliidu *eriteenete medal*, Samsungi *noorsportlase auhind* (EOK kodulehel on paraku mitme reegli vastu eksiv “*Samsung Noorsportlase Auhind*”).

Omamoodi keerukas rühm on **ajaloosündmused**. Palju on püsikindlaid nimetusi, mis kirjutatakse esisuurtähega. Nt *Jüriöö ülestõus* ja *Madisepäeva lahing* toimumisaja järgi (ehkki *jüriöö* ja *madisepäev* käivad muidu väikese algustähega), *Tartu rahu* toimumiskoha järgi, *Esimene* ja *Teine maailmasõda* järjenumbriga järgi, *Seitsmeaastane sõda* kestuse järgi. Nimed (mis samuti enamasti vihjavad toimumisajale, -kohale, -eesmärgile vm) on nt *Jäälahing*, *Vabadussõda*, *Laste ristisõda*. Liigisõna käib ka nime järel väikese tähega, nii et kirjutaja jaoks ei olegi siin suurt vahet.

Korduvalt on nõu küsitud *laulva revolutsiooni* algustähe kohta. Mõistetavalt võidakse seda tajuda ajaloosündmusena, kuid pigem on ta siiski üht ajajärku iseloomustav piltlik nimetus, mis suurt algustähte ei nõua (vrd *külm sõda*, *ärkamisaeg*; niisamuti *oranž revolutsioon* Ukrainas, *sametrevolutsioon* Tšehhoslovakkias, Gruusias jm). Sama kehtib tänava aprillis aset leidnud *pronksiöö* kohta.

Nimede eristamisel saab ja tuleb enamasti kasutada kirjutamata reeglit: **nimesid ei tõlgita, nimetused ja pealkirjad tõlgitakse**. Filoloogi meele teevad mõruks Eesti ettevõtete muukeelsed “nimed” nagu *Tallink Spa & Conference Hotel*, *Tallink City Hotel*, *Laulasmaa Resort* jts puhtakujulised nimetused (*Tallinki spa- ja konverentsihotell*, *Tallinki südalinnahotell*, *Laulasmaa kuurordihotell*), mille tõlkimata jätmine neist veel õiget nime ei tee.

Kõik nimedki ei ole tõlkimatud, nagu *Suure Slämmi* tenniseturniir, *Valge Maja* (USA presidendi residents), *Kuldne Palmioks* jm. *Pimedate Ööde filmifestival* on inglise keeles *Tallinn Black Nights Film Festival*, vene keeles *Таллиннский Кинофестиваль Тёмных Ночей*, mis näitab ühtlasi veelgi üritusenimede sarnasust pealkirjadega.

TIINA LEEMETS

Eesti Keele Instituudi teadur

MIS ON TÕLKEPÕHINE TEKSTIANALÜÜS JA MIS KASU ON SELLEST EESTI ÕIGUSTÕLKIJAL?

Lingvistilise tekstianalüüsi kohta saab huviline lugeda näiteks Reet Kasiku artikleid (nt “Keel tekstidena” ajakirjas Oma Keel nr 1, 2001; “Tekstianalüüs ja keelehoole” – Keel ja Kirjandus nr 7, 2002) või Tartu Ülikooli eesti keele õppetooli või üldkeeleteaduse õppetooli toimetisi (nt sari “Tekstid ja taustad”) ja muudki. Mis on aga tõlkepõhine tekstianalüüs ning kas ja kuidas seostub see lingvistilise tekstianalüüsiga?

Mulle on see teema seni üsna ebateadlikku huvi pakkunud alates eesti keele postseminaritöö kirjutamisest Tartu Ülikoolis 1995. aastal. Tookord tegin tõlkevõrdlust kolme eesti keelde tõlgitud “Nils Holgerssoni” näitel, uurides verbifraasi tõlkimist iga tõlke esimeses peatükis. Selma Lagerlöfi kuulsaim teos tuli eesti lugeja lauale 1911. aastal Artur Paulmeistri, 1932. aastal Adelaide Lembergi ja 1958. aastal Vladimir Beekmani tõlkes.

Tõlkepõhisest tekstianalüüsist tollal midagi teadmata võtsin eeskujuks Tartu Ülikoolis seni tehtud töid tõlkevõrdluse vallas, mis enamasti põhinesid struktuuralsel keeleuurimisel, ekvivalentsiteoorial ja statistilisel analüüsil. Üks selle töö käigus tehtud avastus töösse kirja ei läinud, sest olin endale ülesandeks teinud uurida verbifraasi tõlkimist, kuid jäi mind pikaks ajaks häirima. Nimelt: esimene peatükk eri tõlgetes tundus loovat Nilsis suhtes erineva meeleolu. Kui Paulmeistri tõlget lugedes jääb esimesena silma see, et tema eesti keel on vana ja see ei lase muudel “meeleoludel” kuigi intensiivselt tekkida, siis Lembergi ja Beekmani puhul tekib tahtmatult tunne, et esimene tõlkija on Nilsis suhtes soojem kui viimane. Lembergi tõlke Nils ei tundu nii vastik poiss kui Beekmani tõlkes.

See põgus võrdlus tegi selgeks lihtsa tõe: tõlkija oma valikutega suunab ja mõjutab lugejaid, tõlkija ei ole mingi neutraalne masin, mis teksti ühest keelest teise pannes endast jälge maha ei jäta. Lugeja mõjutamise küsimus huvitab aga just tekstianalüütikuid, kes küll otse tõlgetele ei keskendu. Enamasti uuritakse omakeelseid tekste, nt meedia-, reklaami-, ametkondliku suhtluse tekste.

TEKSTIANALÜÜS TÕLKETEADUSES

Viimase viiekümne aasta jooksul lingvistikas toimunud areng on omakorda mõjutanud tõlketeadust. Lingvistika uurimisobjekt ei ole enam keel kui süsteem, nüüd vaadeldakse, kuidas keelt kasutatakse eri suhtlussituatsioonides, kuidas kontekstuaalsed, kognitiivsed, sotsiokultuurilised, ajaloolised, ideoloogilised jm tegurid mõjutavad kasutatava keele struktuuri ja funktsiooni. Lingvistikas kannavad need arengusuunad nimetusi tekstiling-

vistika, sotsiolingvistika, psühholingvistika, kognitiivne lingvistika, kriitiline lingvistika jne. Need kõik omakorda on mõjutanud tõlketeadust, mis on omaks võtnud ja vastavalt vajadusele kohandanud ühe või teise uurimisharu mõisteid ja meetodeid. Teksti- ja sotsiolingvistikal, pragmaatilisel ja diskursuseanalüüsil on tugevad juured nii tõlketeaduses kui ka tõlkeõpetuses.

Üldiselt on omaks võetud arusaam, et teksti mõistmine on selle tõlkimise peamine eeldus. Seepärast on süstemaatiline tekstianalüüs paljudes tõlkeõpikutes olulisel kohal, ehkki väljapakutud meetodid erinevad. Üsna üldine on samuti arusaam, et tekstianalüüs peab sisalduma tõlkeõpinguis, kuid pole kokkulepet selle analüüsi põhjalikkuse kohta.

Tekstianalüüsist seoses tõlkimisega on kirjutanud ja analüüsimudeleid välja pakkunud paljud autorid (nt Hatim, Mason 1990; House 1977, Trosborg 2002). Järgnevalt tahan tutvustada Christiane Nordi tõlkepõhise tekstianalüüsi mudelit, sest loetud kirjanduse põhjal tundub Nordi mudel üks põhjalikumaid, süstemaatilisemaid ja läbikirjutatumaid.

CHRISTIANE NORDI TÕLKEPÕHINE TEKSTIANALÜÜS

Nordi “Textanalyse und Übersetzen” ilmus 1988. Kohandatud tõlge inglise keelde “Text Analysis in Translation. Theory, Method, and Didactic Application of a Model for Translation-Oriented Text Analysis” ilmus 1991 ning selle teine, täiendatud trükk 2005.¹

Nordi sõnul on tõlketeoreetikud ühel meel selles, et enne tõlkima asumist peaks tõlkija teksti põhjalikult analüüsima, sest see on ainus viis tagada, et lähtetekstist on õigesti aru saadud. Ometi kipub suurem osa väljapakutud analüüsimudeleid toetuma tekstianalüüsile teistelt uurimisaladelt (kirjandus, lingvistiline tekstianalüüs, diskursuseanalüüs või isegi teoloogia). See, mis sobib aga kirjandusteadlasele, tekstilingvistile või teoloogile, ei pruugi parim olla tõlkija jaoks: eri eesmärgid vajavad erisugust lähenemist. Nimelt: tõlkepõhise tekstianalüüsi ülesanne ei ole üksnes tagada tekstist täielikku arusaamist ja selle õiget interpreteerimist või seletada selle lingvistilist ja tekstilist struktuuri ning selle seoseid lähtekeele süsteemi ja normiga. Tõlkepõhine tekstianalüüs peab pakkuma usaldusväärset alust igale otsusele, mida tõlkija tõlkeprotsessi jooksul teeb.

Nord üritab välja pakkuda lähteteksti analüüsi mudelit, mis kehtiks kõigi tekstitüüpide ja näidete kohta ja mida saaks kasutada mis tahes tüüpi tõlkeülesande puhul. Nord väidab ka, et peaks olema võimalik teha mudel, mis ei sõltu konkreetsest lähte- või sihtkeelest, samuti mitte tõlkija pädevusest (olgu algaja või professionaal) ega tõlkesuunast (võõrkeelest emakeelde või emakeelest võõrkeelde). Nii et see mudel võiks olla ühtaegu teoreetiline raamistik tõlketeaduses, tõlkijakoolituses kui ka professionaalide tõlkepraktikas.

¹ C. Nord. Text Analysis in Translation. Theory, Method, and Didactic Application of a Model for Translation-Oriented Text Analysis. Amsterdam; New York: Rodopi, 2005.

Mudel peaks olema ühtaegu a) piisavalt üldine, et kehtiks igasuguse teksti puhul, ja b) võtma üldistatavalt arvesse võimalikult palju konkreetseid tõlkeprobleeme. Nord rõhutab, et tema mudel ei ole kasulik mitte üksnes tõlkeõppuritele ja -õpetajatele, vaid ka professionaalsetele tõlkijatele. Õpetajatele annab see objektiivse raamistiku tõlkevalikute põhjendamiseks, samuti pakub alust tõlkekvaliteedi hindamiseks. Professionaalsed tõlkijad, “isegi kui nad on veendunud, et nad on leidnud oma (tavaliselt väga spetsiifilises valdkonnas tehtavaks) tööks parimad ja tõhusaimad tõlkestrateegiad”, saavad siit uusi ideid. Näiteks, kuidas kaitsta oma tõlkeid ja kuidas õigustada oma otsuseid tõlkekvaliteedi kontrollimisel.

Raamatu esimene osa tutvustab teoreetilisi printsiipe, millest tõlkepõhine tekstianalüüs lähtub, viidates nii tõlketooriale kui ka tekstilingvistikale. Teine osa keskendub lähteteksti analüüsi rollile ja ulatusele tõlkeprotsessis. Kolmas osa sisaldab tekstiväliste ja tekstisiseste tegurite ning teksti mõju uurimist, st tõlkepõhise tekstianalüüsi mudelit. Neljas osa räägib mudeli rakendusest tõlkekoolituses ning viies osa näitlikustab analüüsi võtteid mitme erilmelise teksti peal.

NORDI TÖLKETEOREETILISED JA LINGVISTILISED LÄHTEKOHAD

Nordi tõlketeeoreetiline alus on *skopos*-teooria.² Kuid erinevalt selle teooria originaalsest vaatepunktist, mille kohaselt *skopos*² e otsustab tõlkija ise, ütleb Nord, et *skopos*² e määrab klient või algataja (ingl *initiator*), kellelt tõlkija ülesande saab. Samas lisab Nord *skopos*-teooria algele eesmärk-pühitseb-abinõu-lähteviisile truuduse nõude. Näide: tõlkija saab ülesandeks tõlkida saksa keelde masinaga kaasas olev läbinisti vigane ingliskeelne kasutusjuhend, mis ise on ilmselt vilets tõlge jaapani keelest. Selle asemel, et seda rida-realt tõlkida ja mittefunktsionaalne tekst luua, laseb tõlkija ühel inseneril endale selgitada, kuidas masin töötab, ja paneb saksa vastavaid žanrikonventsioone arvesse võttes kokku toimiva kasutusjuhendi. Nord ütleb, et see ei ole tõlge, ehkki täidab oma funktsiooni (*skopos*!) lähtekultuuris. Tõlge peab siiski põhinema lähtetekstil. Sihtteksti toimivus sihtkultuuris on seega oluline tõlke kriteerium, kuid samuti peab püsima seos lähtetekstiga.

² *Skopos*: kr 'eesmärk' (ingl *aim, purpose*). *Skopos*-teooria sõnastas Hans Vermeer 1978. aastal. Põhiline erinevus enne seda kehtinud suurest teooriast, ekvivalentsiteooriast, seisneb selles, et tõlkeprotsessi ja tõlkevalikuid juhib sihtteksti eesmärk, *skopos*, mis võib oluliselt erineda lähteteksti eesmärgist. Ekvivalentsiteooria postuleeris, et sihttekstil peab olema sihtkultuuris samasugune mõju, nagu lähtetekstil on oma kultuuris.

NORDI ANALÜÜSIMUDEL

Nord jagab analüüsi tekstisise ja -välise tegurite ning mõju analüüsiks. Lühidalt:

Kes edastab	mis teemal ta ütleb
kellele,	mida,
milleks,	(mida mitte?),
missugusel teabekandjal,	mis järjekorras,
kus,	missuguste mittekeeleliste elementidega,
millal,	mis sõnadega,
miks,	missuguste lausetega,
mis funktsiooniga teksti,	mis toonil,
	missuguse mõjuga?

Mudel algab keelevälise tegurite analüüsist. Mõistagi on keelevälised ja sisulised tegurid omavahel seotud ja mõjutavad üksteist. Analüüs jaguneb 16 kategooria (teguri) analüüsiks, millest kõigi kohta kokku esitatakse üle 70 täpsustava küsimuse. Vaatleme lähemalt kõiki kategooriaid.

Esmalt on uurimise all tekstivälised tegurid:

Saatja. Ei pruugi olla sama kes autor. Saatja isik, päritolu, haridus jms.

Saatja eesmärk, kavatsus. Ei ole sama mis funktsioon või mõju. Kavatsus määrab struktuuri ja vormi. Tõlkija peab arvestama saatja kavatsust, et lojaalne olla.

Publik ja selle ootused. Uurida nii lähte- kui ka sihtteksti publikut, sh esmast, teisest publikut, publiku ettevalmistust, eelteadmisi ehk teadmiste horisonti ja ootusi.

Meedium või suhtluskanal. Ajaleht, raamat, reklaam jms. Meedium annab aimu saatja kavatsuste, teksti loomise aja ja koha jne kohta.

Teksti loomise või edastamise koht. Kus? Oluline on teada, kas ingliskeelne tekst on pärit Euroopast, Ameerikast või Austraaliast; kas autori/saatja riik on demokraatlik või autoritaarne jne.

Teksti loomise, avaldamise või edastamise aeg. Eri strateegiad nüüdisaegsete ja klassikaliste, vanade tekstide tõlkimisel. Osa žanreid eeldab, et tõlkija kontrollib info ajakohasust.

Teksti loomise motiiv. Määrab sageli teksti vormi. Nt nekroloogi puhul on motiiviks kellegi surm.

Teksti funktsioon. Kuigi lähteteksti funktsioon muutub, on oluline seda analüüsida lojaalsuse printsiipi silmas pidades.

Seejärel uuritakse tekstisiseid tegureid, st *mida* saatja ütleb, *kuidas* ta seda teeb. Saatja algatab kommunikatsiooniprotsessi, soovides edastada sõnumit vastuvõtjale. Selle sõnumiga viitab saatja mingile keelevälisele tegelikkusele (teema). Teema kohaselt valib saatja info (sisu). Sõnumit formuleerides peab saatja arvesse võtma vastuvõtja taustateadmisi. Et tekst oleks kommunikatiivne, ei ole mõtet esitada infot, mida vastuvõtja eeldatavasti teab. Ehkki selline info ei ole verbaliseeritud, on seda tekstis siiski eeldatud. Kui teema, sisu ja eeldused

on olemas, tuleb vorm, st kompositsioon, mis omakorda jaguneb makro- ja mikrotasandiks. Makrotasand tähendab seejuures tervet teksti koos peatükkide ja jaotistega, mikrotasand lauset. Kompositsiooni markeerib ka teksti esitus: lõigud, pealkirjad, numbrid, kujundus, illustatsioonid, tabelid. Sõnumi edastamise kõige olulisemad komponendid on aga verbaalsed elemendid (sõnavalik, lausestruktuur ja rõhutused). Tekstisisesed omadused on suurel määral mõjutatud suhtlusolukorrast (saatja geograafiline päritolu, valitud meedium, aeg ja koht jne), kuid ka nt žanrikonventsioonidest. Täpsemalt:

Teema. Millest kõneleja räägib? Kas tekstil on üks või mitu teemat? Teema eeldab lugejalt, aga ka tõlkijalt teatavat teadmiste horisonti.

Sisu. Teksti viited objektidele ja nähtustele keelevälises (päris või kujuteldavas) maailmas. Need viited väljenduvad leksikaalsete ja grammatiliste struktuuride semantilises infos. Kuna keeleväliste tegurite analüüs on tehtud, siis läbib sisu analüüs ka selle filtri. Sisutasandil tuleb uurida nt teksti sidumise võtteid.

Eeldused. Mitte üksi viited lähtekultuuri teguritele ja tingimustele, vaid ka osutused faktidele autori eluloos, autori esteetilistele teooriatele, motiividele, ideoloogiale, religioonile jne. Olemuselt on see verbaliseerimata info. Ideaalis peaks tõlkija mõistma eeldatud infot sama ladusalt kui lähtekultuuri vastuvõtja.

Kompositsioon. Teatud žanrite puhul määravad kultuurispetsiifilised konventsioonid teksti mikro- ja makrostruktuuri. Makrostruktuuri analüüsimisel saab selgeks, kas tekst sisaldab alltekste või sisetekste (*in-texts*) – viiteid, tsitaate, allmärkusi. Iga kommunikatsioonitase nõuab ise tõlkestrateegiat.

Mittekeelelised elemendid. Suulises suhtluses mõeldakse nende all žeste, miimikat, kirjalikus aga fotosid, illustatsioonid, suuri-väikseid tähti, rasvast kirja, jutumärke ironia markeerijana jms.

Sõnavara. Valik tuleneb nii tekstisisesestest (teema, sisu) kui ka -välistest teguritest (autori päritolu, kavatsus, teose kirjutamise aeg). Keelt võidakse kasutada sündmuse/olukorra tegeliku tähenduse varjamiseks (nt ütleb keegi lennuõnnetuse kohta *uncontrolled contact with the ground*). Uurida tuleb autori sõnavara originaalsust, mis väljendub nt kasutatud metafoorides ja võrdlustes.

Lausestruktuur. Selle analüüs ei ole eesmärk iseeneses, vaid aitab teksti funktsiooni tõlgendada. Mõnikord on autori stiili edasiandmine vältimatult oluline.

Suprasegmentaalsed ehk prosoodilised omadused. Toon, intonatsioon, rõhk. Teksti häälega ette lugemine võib teha autori kavatsused selgemaks, nt esile tuua kahemõttelisused, vastandavad rõhutused.

Viimase kategooria, s.o teksti mõju uurimine kuulub tõlgendamise, mitte enam keelelise kirjeldamise valdkonda ja on teksti saajale suunatud kategooria. Lugeja võtab teksti vastu oma eelteadmiste põhjal, võrreldes tekstisiseseid omadusi väliste omaduste põhjal oma ootustega – saadav mulje ongi mõju. Mõju tekib kõigi loetletud kategooriate koostoimes.

TÕLKEPÕHISE TEKSTIANALÜÜSI MUDEL ÕIGUSTÕLKIJAJA IGAPÄEVATÖÖS

Tegelikult ei erine mõnes Eesti ministeeriumis või euroinstitutsioonis töötava tõlkija vajadus tõlkeanalüüsi järele mis tahes elukutselise tõlkija omast, kes töötab spetsialiseeritud alal. Nõnda põhjalikku analüüsi Nordi mudeli kohaselt pole vaja iga päev teha, seda enam, et Nordi analüüsimudeli esmane eesmärk on kasutamine tõlkeõpinguis. Euroopa Liidu institutsioonide tõlkijad või ka Eesti seadusi inglise keelde tõlkivad inimesed Justiitsministeeriumis tõlgivad mingis mõttes kogu aeg sedasama teksti. *Skopos* on teada n-ö tööle tulles, samuti on enam-vähem tööleasumise esimesel päeval tehtud juba suur osa analüüsist (Kes on teksti saatja? Mis on saatja kavatsus?), teksti ajadimensiooni näeb dokumendi päises esitatud kuupäevast, nt (määruse) struktuur on kätte õpitud esimesest tõlgitud (määruse) eelnõust, teksti teema on otsesõnu ära õeldud esimestes paragrahvides, vajalik stiil on kirjeldatud normitehnika eeskirjades jne.

Samas aga ei tohiks tõlkija kunagi kaotada valvsust. Enamik tõlkevigu tuleb just nimelt puudulikkusest analüüsist. Tekstiväliste tegurite analüüsi näitena võib tuua olukorra, kus tekst viitab ajale enne 1993. aastat, siis ei saa rääkida Euroopa Ühendusest, vaid tuleb rääkida Euroopa Majandusühendusest jne. Selline “pisiasjadega” eksimine on tõlkepraktikas päris sagedane asi, lohakusviga, millel ometi on sisuline kaal. Tekstisiseste tegurite uurimisest võib nimetada üsna tavapärasest olukorda, kui tõlkija teadmiste horisont on oluliselt kitsam kui teksti oma. Selleks et siiski toota vähegi arukat tõlketeksti, tuleb teadmiste lõhe ületada põhjaliku (termini)uurimistööga ja valdkonnaasjatundjate abiga. Mõnikord võib ühe lause tõlkimine tähendada kümnete lehekülgede temakohaste artiklite lugemist vms.

Kui lõpetuseks tagasi tulla Nils Holgerssoni eestikeelsete tõlgete juurde, siis tuleb öelda eeskätt seda, et Nordi mudeli järgi annaks tõlkijale võtme õige tõlkevaliku tegemiseks lähteteksti põhjalik analüüs. Tõlkija peab lähteteksti uurima seni, kuni tal on täpselt teada autori kavatsus ja tahe. Nii et küsimus, kui paha poiss Nils ikkagi oli, jääb muu hulgas ka tõlkija subjektiivseks valikuks. Teadmine aga, et tõlkija isik on samavõrra sees ka tarbetekstides, olgu need siis näiteks seaduste tõlked, esitab tõlkija tööle väga kõrgeid nõudmisi. Ei maksa elada kujutluses, et tõlkija on kuskil ära, kui lähtetekstist sihttekst saab. Väga palju, et mitte öelda kõik sõltub tõlkija teadmistest ning tahtest ja oskusest uurida, analüüsida, tajuda.

HILLE SALUÄÄR

Antenna Translations OÜ

tõlkija ja toimetaja

MUINASAEG JA TÄNAPÄEVA ÕIGUSKEEL

2001. aastal vaidles Riigikogu ägedalt küsimuse üle, kas on õige nimetada üks meie alusseadusi *võlaõigusseaduseks* või *lepingute ja lepinguväliste kohustuste seaduseks*. Viimase variandi pooldajate põhiväite kohaselt ei saavat kõiki lepinguväliselt tekkinuid kohustusi võla mõistega seostada. Ja esialgu jäigi peale nimetus *lepingute ja lepinguväliste kohustuste seadus*.

Nagu nüüd teame, võitis lõpuks siiski *võlaõigusseadus*. Tagantjärele võib öelda, et võidu päris sõnastus, mis pole mitte ainult suupärasem, vaid ka ajalooliselt, lausa muinasajalooliselt paikapidav.

Meie põhilised õigusmõisted ja -terminid on formuleeritud ja sisustatud häda sunnil, kiirkorras ja üsna hiljuti – alates Eesti iseseisvumise algaastatest. Paremalt juhul leiame mõne XIX sajandi alguses ilmunud esimese eesti talurahvaseaduse süsteemitust tõlkest. Aga kui nihutada ajapiiri kaugemale minevikku? Püüdkem mõne termini tähenduse kujunemist selgitada näiteks keeleajalugu ja muinasaja õigussuhteid appi võttes.

VÕLG JA LAEN

Sõna *võlg* võis meie keeles olemas olla juba siis, kui meie esivanemad alles Aasias elasid. Selle häälikuline sarnasus vene sõnaga *dolg* viitab ühisele algupärale. Mõlemad on tähenduslikult tihedalt seotud sõnaga *kohustus* (vn *zadolžennost*).

Õigusajaloolaste käsitluse kohaselt ei tekkinud inimaja esimesed võlasuhted lepingutest ega laenamisest. Sugukondlik ühiskond ei olnud nii rikas, et koguda ülejääke, mida kellelegi laenata. Esimesed võlad tekkisid hoopis kahju tekitamisest. Kui keegi metsatöölde langeva puu all surma sai, tekkis puu langetajal *kohustus* hukkunu perele hüvitist maksta. See oli *võlg*, mida maksti aastaid ning mille toel kasvatati üles isata jäänud lapsed.

Laen on germaani, täpsemalt Skandinaavia päritolu ning jõudnud meieni ilmselt meie ajaarvamise alguses või veidi varem. *Laenama* on tänapäeva saksa keeles *leien*. Rootsi *lån* kõlab meile üsnagi omaselt. Võib-olla saime selle sõna mereülestes kaubasuhetes Sveamaalt? *Laenu* tulek eesti keelde pärast *võlga* võib ehk samuti kaudselt kinnitada algsete võlasuhte olemasolu ilma laenusuheteta. Arusaam, et võlaõigus võiks tähendada vaid laenamisest tulenevat õigussuhet, on ju seega hilisem.

LEPING

Kuigi *leping* on võlaõiguse keskne termin, ei olnud tal muinasajal tõenäoliselt sama sisu. Professor Jüri Uluots, esimene süsteemsem muinasaegse õiguse uurija iseseisvas Eestis, on oma 1930. aastate juuraloengutel rõhutanud, et lepingute hulk vanadel aegadel ei saanudki suur olla. Tootja ja tarbija langesid naturaalmajanduses kokku, puudus ka vaba tööjõud. Samuti polnud väga levinud üüri- ja rendisuhted, millele viitavad hilisemal ajal tekkinud nimetusedki.

Eesti kirjakeele seletussõnaraamatu järgi on sõna *leppima* polüsemiline. Kolmanda tähendusnänsina on antud 'kokku leppima'. *Lepingu* kõrval tuntaksegi õiguskeeles samas või ligilähedases tähenduses veel ka *kokkulepet*, lihtsalt *lepet*, vanemas pruugis on kasutatud ka saksa või vene keelest ülevõetud *kontrahti*. Sõna *leping* (~ *lepüng*) on tuntud enamikus eesti murretes ja olemas ka vanas Tartu kirjakeeles.

Tüvi *lepp-* on iseenesest ürgsem. Ilmselt lepakoores värvist lähtudes on see tähendanud eesti keeles ka punast värvi ja loomaverd. *Lepp hobune* on verevat värvi hobune, *lepatriinul* pole lepapuuga muud seost kui see, et ta on punast värvi nagu lepakoore. Ja saarte hülgekütid on kasutanud hülgevere asemel tabusõna *lepp*. Kas siit ei võiks järeldada, et *kokkulepet* kinnitati ohvrilooma verega?

KIHLAD

Lepingu tähenduses võidi vanadel aegadel kasutada ka näiteks *kihlasid*. Kui praegu räägime veel *kihlvedudest* või abielule eelnevast *kihlusest*, siis muinasajal oli tõenäoliselt tegemist laiemas lepingulise, praeguses mõistes ka lausa avalik-õigusliku suhtega. Nimelt ühinesid külakonnad *kihelkondadeks* vabatahtlike kokkulepete alusel, külade tegelikke vajadusi arvesse võttes. Ristirüütlite sissetungi järel oli tavaline, et usujüngrid ei muutnud väljakujunenud halduskorraldust ning kirik ehitati kihelkonna keskusse maarahva püha hiie kohale. Seega, kui me nüüd räägime kirikukihelkondadest, on tegemist meie kõige muistsema, lepingulisel alusel väljakujunenud haldusüksusega. Miks ei võiks siit mõtlemisainet ammutada ka tänased haldusreformaatorid?

Ka abiellumist võidi muistsel ajal lugeda tehinguks, sest *kihlustel* lepitati abiellumises kokku, kuid abielu tegelikuks alguseks loeti pidulik sündmus – pulmad, mõnel juhul ka pruudi kojutoomine. Huvitav paralleel tänapäeva juristile, kelle jaoks lepingud lahutataksegi abstraktsioonipõhimõtte kohaselt kohustus- ja käsutustehinguks.

Muinasaja tehingutele oli iseloomulik, et need tuli millegagi, üldiselt *kihladega* tagada. Muidu ei tarvitsenud neil olla õigusjõudu. Seega oli *kihlal* ka *pandi* tähendus. Näiteks rahulepingu sõlmimisel anti ja võeti lepingu tagamiseks *pantvange*. Huvitav on, et muinaspõhja aluskeeles oli pantvang *gisl*, mis meenutab kõlaliseltselt *kihla*. Tänapäeva saksa keeles on pantvang *Geisel*.

Germaani päritoluga *pant* (tänapäeva saksa keeles *Pfand*, rootsi keeles *pant*) on tulnud meile ilmselt hilisematel aegadel, pigem Skandinaaviast kui Saksamaalt.

Selles osas, et tehing tuleb kindlasti tagada *kihlaga*, tundub muistne tavaõigus toimivat meie igapäevases õigusteadvuses veel praegugi. Kui keegi tahab kihla vedada, siis on meie esimene küsimus: "Mille peale veame?"

PEREKOND JA PÄRIMINE

Üsna hästi kajastub muinasaegne mõtteviis meie eraõiguse sellistes osades nagu perekonna- ja pärimisõigus.

Pära (~*pera*) on eesti keeles tähendanud midagi, mis jääb järele (nt *supipära*). Sellest tüvest on ilmselt tulnud nii *perekond* kui ka *pärimine*. Kuigi meil on praegu tegemist kahe iseseisva tsiviilseadustiku osaga, siis ajalooliselt perekonna- ja pärimisõiguslikud suhted sedavõrd selgelt eraldatud ei olnud. Nii on talusid Saaremaal ajalooliselt nimetatud *pärilateks*. Seda võib tõlgendada kui *perele*, mitte kogukonnale kuuluvat vara, aga ka kui vara, mis *pärimise* korras preisalt lastele üle läheb.

Tänaseni säilinud saarlaste piiskop Albertile alistumise lepingutes 1241. ja 1255. aastast suhtutaksegi külast põgenenud isiku omandisse kui surnu varasse. Nendest lepingutest nähtub muu hulgas, et saarlased kasutasid ja säilitasid alistumislepingus pärandi aktiivse vastuvõtu süsteemi: kui pärijad olid hakanud juba lahkunu võlgu maksma, siis ei saanud neilt talu ära võtta. Seega võib tänapäevastes vaidlustes selle üle, kas pärandi vastuvõtusüsteemi tuleks muuta või mitte, väita, et praegu kehtiv süsteem ei pärine meil ei nõukogude ega Balti eraseaduse aegadest. See on toimunud juba tuhandeid aastaid.

Muistsest õiguskeelest ja -meelest annab aimu ka rahvaluule. Näiteks võib tuua Ambla vanasõna "Palumata pärijad, varumata vara". Kas vihjatakse sellele, et Eesti kuulub nende alade hulka, kus nn naervaid pärijaid ehk eemalolevaid sugulasi, keda sugulase surm otseselt ei puuduta, kuid kes siiski pärima tulevad, ei peeta moraalseks? Siit tuleneb jällegi üks argument praegustes arutlustes: kas pärandi vastuvõtu süsteem peaks kaasama ka need pärijad, kes on kaotanud kontakti sugulastega ega tunne ise huvi ei pärandaja ega pärandi vastu?

SÜÜ JA KARISTUS

Keeleteadlane Sven-Erik Soosaar on ühes varasemas Õiguskeeles (2/2004) õigusterminite päritolu võrdluses käsitleanud huvitavalt sõna *siüü* algupära. Selle sõna algtähendus uurali algkeeltes – '(puu) aastarõngas, lõim' – abstraherus ja hakkas tähendama 'sisu, põhjust, süüd', nüüd siis juba ka õiguslikus mõttes.

Keeleajaloolise vaatepunkti kõrvale on aga oluline teha õigusajalooline täpsustus. Muinasaja Põhja-Euroopa rahvastel, erinevalt Rooma õiguse leviala ratsionaalsest lähenemisest, süül tegelikult karistuse määramisel olulist tähendust ei olnud. Eespool tõime näite, kus puu langetajal tekkis võlakohustus puu all hukkunu perekonna ees. Tänapäeva juristi jaoks ongi selle "kaasuse" muistse lahenduse juures huvitav asjaolu, et karistuse määramisel ei olnud tähtis, kas või kuivõrd puulangetaja süüdi oli või oli hukkunu hoopis ise lohakas. Hüvitis perekonnale ei olnud mõeldud mitte karistusena, vaid ühiskondliku elukorralduse tasakaalu taastamise vahendina, loodusjumala oletatava tahte täitmisena.

Seega ei tarvitsenud karistus muinasajal sugugi tähendada samal ajal moraalset hukkamõistu, süüdistamist tänapäevases mõistes. Surmanuhtlust Muinas-Eestis arvatavasti ei rakendatud. Kurjategijasse suhtuti kui kurjadest vaimudest tagakiusatusse, kui haigesse, kelle karistamine surmamisega ei käinud kokku muinasaja õiglustundega.

Vihjeid sellele, et oluline pole mitte süü, vaid oletatava loodusjumala tahte äraarvamine, võime leida ka Läti Henriku kroonikast. Kui liivlaste põllud liigvihmade käes hävisid, avastasid nad, et orduvend Theodericu põldudel oli vili voodsam. Rahvas tuli kokku küsimaks loodusjumalate tahet – kas ohverdada Theoderic? Oda pandi hobuse ette maha, hobuse selga palvetav jumalasalane. Kahel korral järjest astus hobune üle oda eluandva jalaga ja vend pääses terve nahaga ...

Sõna *karistus* algupäraks on pakutud tuletist vähe kasutatud nimisõnast *kari* 'range käsk, sund, range kasvatus, kord'. Kuigi mõte läheb pigem loomade karjatamisele, on selle tähendusvarjundi eellaseks tegelikult peetud omadussõna *kare*.

FOLKLOORIKOGUD

Meil on jäänud suurema tähelepanuta see, kuidas maarahvas traditsioonilisel õigusmõisteid on kasutanud. Küsimus ei ole ainult tuhat aastat tagasi valitsenud keeles ja meeles. Kui ristirüütlid tõid kaasa oma õiguse, siis oli see seisuslik õigus ega laienenud maarahvale. Külas valitsenud tavaõigusesse vallutajad üldiselt ei sekkunud ning see kehtis ilmselt veel kuni Rootsi ajani. Ja ka siis, XVII sajandil ja edasi, kuni Balti eraseaduse kehtestamiseni olid seadused mõjustatud paikondlikust tavaõigusest. Niimoodi on ülalt tulnud õigus mõjutanud rahva õigustavasid suhteliselt vähe ja lühikest aega. Õiguse muistsetest käsitustest võiks leida tuge isegi Riigikogu praegustes aruteludes.

Arvamus, et iidse tavaõiguse uurimine on piiratud allikate vähesusega, ei pea ilmselt paika. Siiani on ju õigusajaloo seisukohast läbi uurimata Eiseni ja Hurda hiiglaslikud folkloorikogud Tartus kirjandusmuuseumis. Kogumise ajaks, XIX sajandiks pidi veel Rootsi ajani kehtinud tavaõigus rahva mälus, lugudes ja keelekasutuses selgesti elus olema. Seni on folkloorikogusid kasutanud põhiliselt filoloogid, kuid neid võiks uurida ka mõni jurist õigusajaloolisest vaatenurgast lähtudes.

Muistse õiguse uurimine ei ole kerge ülesanne, sest tegemist on tavaõigusega, mis varieerus paikkonniti ja arenes ajas. Lihtne on uus seadus kusagilt maha kirjutada, ent kui rääkida kultuuri ja keele järjepidevusest, oma näo säilitamisest ühinevas Euroopas, siis ei tohiks ka omaenda õiguse ajaloost mööda vaadata.

IVO MAHHOV
vandeadvokaat

KIRJANDUS

- I. Arens.** Põhijooni eesti õiguse ajaloost. Stockholm 1956.
Eesti vanasõnad II. Tallinn 1983.
- H. Hattenhauer.** Euroopa õigusajalugu. Juura 2007.
- J. Mägiste.** Estnisches etymologisches Wörterbuch. Helsinki 2000.
- M. Onga.** Eesti õigussõnavara 19. sajandi I poolel. Õiguskeel 2001, nr 1.
- S-E. Soosaar.** Eesti ja naaberkeelte õigusterminite päritolu võrdlus. Õiguskeel 2004, nr 2.
- J. Uluots.** Eestimaa õiguse ajalugu. Koostaja **V. Muhel**, Tartu 1938.
- J. Uluots.** Eestlaste lepingud võõrastega XIII sajandil. – Õigus 1935, nr 2 ja 1936, nr 2.
- H. Ylikangas.** Miks õigus muutub? Lisa: **P. Järvelaid.** Õiguse muutumine Eestis. Tartu 1993.

BARBARA STERNTHAL. SÕNASEADJAD. JUURAHARIDUSEGA KIRJANIKKE.

Kirjastus Juura 2007, 136 lk.

Saksa publitsist Barbara Sternthal on teinud oma raamatus valiku nimekatest kirjanikest, kes on saanud juristi ettevalmistuse. Portreerimisele on võetud niisugused kirjamehed nagu **Michel Eyquem Montaigne, Torquato Tasso, Johann Wolfgang von Goethe, Ernst Theodor Amadeus Hoffmann, vennad Grimmid, Franz Grillparzer, Heinrich Heine, Jules Verne, Robert Louis Stevenson, Franz Kafka, Kurt Tucholsky, Albert Drach, Marguerite Duras** ja **Louis Begley**. Kuigi mitmed neist on eesti lugejale hästi teada, võib pakutud valikust leida üllatusi ja saada uusi teadmisi. Uudne on ka autori lähenemisenurk käsitletavale ainesele: ta püüab leida vastust küsimusele, mis juristi- ja kirjanikukutset seob ja mis eristab.

Kui Herbert Rosendorfit, pensionärist kohtunikult ning viljakalt ja mitmekülgselt kirjaniikult küsiti, millest see tuleb, et juristid on läinud nii sageli ajalukku kui kirjanikud, esitas ta oma teooria. Ta arvas, et selleks on üks väline ja üks seesmine ajend. Väline tuleneb tähenärimisest, mis olevat omane nii juristidele kui ka kirjanikele, seesmine aga põhineb rahulolematusel maailmaga. Jurist nägevat pidevalt ebakohti ja piirsituatsioone, kuid ei saa tegelikult nende vastu midagi ette võtta. Seal siis tulevat abiks kirjanduslik looming, mille kaudu rahulolematu jurist võib sõnastada oma idee paremast maailmast viimase instantsina, mida ei saa vaidlustada ega tühistada.

UUSI SEADUSNIMETUSTE LÜHENDEID

Viimane soovituslik seadusnimetuste lühendite loetelu ilmus Õiguskeeles nr 1/2007. Terviklik loetelu lühenditest on kättesaadav Justiitsministeeriumi veebilehel aadressil: <http://www.just.ee/10575>.

XI Riigikogu täiskogus 2007. aasta 25. oktoobri seisuga vastu võetud seadustest vajab lühendit¹ Riigikogu liikme staatuse seadus² – RKLS.

2007. aastal on lisaks muudetud mitme olemasoleva seaduse pealkirja.

Üleühenduselise ettevõtja, üleühenduselise ettevõtjate grupi ja Euroopa äriühingu tegevusse töötajate kaasamise seaduse (ÜETKS) uus nimetus on töötajate üleühenduselise kaasamise seadus – TÜÜKS.

Alkoholi-, tubaka- ja kütuseaktsiisi seaduse (ATKAS) uus nimetus on alkoholi-, tubaka-, kütuse- ja elektriaktsiisi seadus – ATKEAS.

Riigikogu kodukorra seaduse (RKKS) uus nimetus on Riigikogu kodu- ja töökorra seadus – RKKTS.

¹ Teised vastuvõetud seadused on kas muutmise seadused, ratifitseerimise seadused või varasemate kordusväljaanded, millel lühend olemas.

² Jõustus 14. juulil 2007 ning tunnistas kehtetuks Riigikogu töökorra seaduse (RKTS).

ÕIGUSKEELE KOONDSISUKORD 1995–2007

I. ÜLDPROBLEEMID

J. Adams. Segasest mõttest ei sünni selget teksti	1/01, 10
K. Alasi. Eesti õiguse keel on eesti keel	1/95, 16
K. Alasi. Keeletoimetajate seminari I lennu lõpetamise puhul	5/03, 24
M. Ehala. Eesti keele suhtluslävi	4/98, 29
M. Ilja. Õigustõlkekeskusest õiguskeelekeskuseks	4/03, 3
E. Ingar. Õigusaktide eelnõude normitehnilised nõuded	5/98, 4
R. Jaagus. Juristlingvisti tööst Euroopa Liidu Nõukogus (XII õiguskeelepäeva ettekanne)	1/05, 16
J. Kallio. Ametikeelehooldest Soomes (IX õiguskeelepäeva ettekanne)	1/02, 9
J. Kallio. Õiguskeelehooldest Soomes (I õiguskeelepäeva sõnavõtt)	1/96, 15
T. Kalmet. Monopoolsest õigusest ja avalikust huvist mitte ainult intellektuaalomandiõiguses	4/06, 3
P. Kask. Õiguskeele ja üldkeele vahekorid	1/95, 19
P. Kask. Õigusterminoloogia süsteemsuse aspektist	2/96, 7
L. Kesküla. Tööd alustas Õigustõlke Keskus (I õiguskeelepäeva sõnavõtt)	1/96, 14
K. Kerge. Ametlik viisakus ja suhtluskultuur	2/06, 3
K. Kerge. Keelenormi tänapäevane olemus	5/03, 26
	1/04, 11
	2/04, 26
K. Kerge. Kirjakeele mõiste ja roll	2/99, 3
K. Kerge. Seadusloome demokraatia kontekstis	5/01, 16
K. Kerge. Õigus- ja haldussuhtlus keelemuutuste tuules	4/05, 6
K. Kerge. Õiguskeel, tema vahendid ja väljavaated	4/95, 6
K. Kerge. Õiguskeele õpetamisest	1/98, 12
K. Kerge. Õigusteksti hindamise raskused (I õiguskeelepäeva ettekanne)	1/96, 4
A. Kiris. Seaduste arusaadavuse nõude mõnest aspektist	1/01, 3
I. Kukk. Kas paragrahv parandab? Õiguse ja halduse keele õiguslik regulatsioon	2/03, 3
I. Kukk. Õiguse ja halduse keel – seisund ja väljavaated (X õiguskeelepäeva ettekanne)	5/02, 5
I. Kukk. Õiguskeele uurimisest eesti kirjakeele raames	5/01, 22
I. Kull. Euroopa Liidu eraõiguse ühtlustamise mõju eesti õiguskeele kujunemisele	4/05, 20
J. Laffranque. Kas Euroopa ühine õigussüsteem on olemas?	1/06, 3

J. Laffranque. Euroopa Liit – segaste mõistete paradiiis	4/00, 19 5/00, 27
R. Laffranque. Prantsuse keel ja Prantsuse põhiseadus	3/03, 16
A. Langemets. Keelekorralduse võimalused ja taktikad	3/02, 41
A. Langemets. Rituaalsusest keeles	2/03, 27
M. Leesik. Õigustõlke õpetamisega seotud kaalutlusi	4/04, 13
K. Leini, S. Hansson. Kuidas õigusaktist avalikkusele arusaadavalt rääkida? (XIV õiguskeelepäeva ettekanne)	1/07, 11
M. Liivak. Euroopa Kohtu dokumentide tõlkimine eesti keelde (XII õiguskeelepäeva ettekanne)	1/05, 9
U. Liivaku. Haridus, diplom, emakeeleoskus	4/99, 3
U. Liivaku. Häda õiguskeele pärast Saksamaal	3/01, 7
U. Liivaku. Kaks raamatut, üks saatus: “Kalevipoeg” ja ÕS	1/04, 36
U. Liivaku. Keelehoole ja õiguskeel	1/98, 4
U. Liivaku. Keelekorraldus ja keelekasutus	5/99, 3
U. Liivaku. Maailm vajab Languagepeace’i	2/03, 15
U. Liivaku. Seadused, keel ja loogika (IV õiguskeelepäeva ettekanne)	5/97, 8
U. Liivaku. Tunnetagem maailma omas keeles!	4/02, 20
U. Liivaku. Vastutus eesti keele ees	2/00, 3
U. Liivaku. Võõrasemakeel	1/03, 30
U. Liivaku. Väike ja suur	2/97, 4
U. Liivaku. Õiguskeel on kirjakeele osa	3/96, 4
R. Liivoja. Kas Paabeli torn? Mõned märkused rahvusvaheliste lepingute erikeelsete tekstide staatuse kohta	3/07, 3
A. Lill. Ladina keel õiguskeele alusena (II õiguskeelepäeva ettekanne)	4/96, 9
M. Lill. Üldkeel ja oskuskeel	3/03, 38
A. Liukko. Õiguskeeleküsimused Euroopa Liiduga ühinemisel ja pärast seda. Soome kogemused (XII õiguskeelepäeva ettekanne)	1/05, 25
M. Maripuu. Seaduse arusaadavuse arusaadavus	3/02, 3
R. Maruste. Õiguse arusaadavusest Euroopa inimõiguste konventsiooni kohaldamise praktika põhjal	1/01, 15
E. Meister. Kõnesalvestuseksperitiisid	5/99, 26
U. Mereste. Et seaduse mõte saaks igapäevase mõistetavaks	1/00, 46
U. Mereste. Murelaps – legaaldefiniitsioon	3/00, 16
U. Mereste. Seaduse keel ja loogika	4/97, 23 1/98, 33
U. Mereste. Seaduskeele struktuur sotsiolingvistika seisukohast vaadatuna (I õiguskeelepäeva ettekanne)	5/95, 8
U. Mereste. Seadusteksti tõlgendamise probleeme	5/98, 12
U. Mereste. Seaduste sõnastamise minimaalsusnõudest	1/96, 39
U. Mereste. Ähmasmõisted, mis koormavad õigussüsteemi	2/01, 12
M. Meri. Keel ja õiglus (VIII õiguskeelepäeva sõnavõtt)	1/01, 13
M. Mihkla. Eestikeelsus infoühiskonnas	2/01, 25

M. Mihkla. Tekst ja kõne	4/99, 42
A. Möttus. Seaduse sõnastamine ja terminoloogia (magistritöö)	1/97, 42
	3/97, 34
	4/97, 34
	5/97, 45
R. Narits. Jurisprudents ja keel	2/98, 4
R. Narits. Keel ja õigus (IV õiguskeelepäeva sõnavõtt)	1/98, 7
R. Narits. Tulevased akadeemilise haridusega tõlkijad keele ja õiguse seostest	3/06, 41
R. Narits. Õiguskeele areng vajab sisulisi ja institutsioonilisi lahendusi	4/02, 3
R. Narutiene. Leedu õiguskeele aktuaalseid probleeme (X õiguskeelepäeva ettekanne)	5/02, 20
P. Nemvalts. Õigus mõista õigusakte	1/07, 16
E. Oksaar. Seaduskeele probleeme Saksamaal (IX õiguskeelepäeva ettekanne)	1/02, 4
E. Paemurd, E. Illaru. Terminoloogiatööst Justiitsministeeriumis	3/06, 27
E. Pajumaa. Jälgedes on kuld, mis kohustab	2/00, 10
E. Pajumaa. Mis saab eesti teaduskeelest?	2/02, 14
K. Pruuli. Eesti keele õpetamine Tartu Ülikooli õigustüliõpilastele (II õiguskeelepäeva ettekanne)	4/96, 14
P. Pärna. Juristide ja lingvistide koostööst (X õiguskeelepäeva ettekanne)	5/02, 13
A. Rahnu. Õigusaktide toimetamine mitmekeelses Euroopa Liidus	2/00, 13
E. Randvere. Õiguskeeleküsimused Euroopa Komisjoni õigustoimetaja töös (XII õiguskeelepäeva ettekanne)	1/05, 21
E. Randvere, A. Rahnu. Tööst Euroopa Liidu õigusaktide kvaliteedi nimel	4/04, 8
M. Rask. Õigusloome ja justiitshalduse arengusuunad	1/00, 11
M. Ristikivi. Ladina õigusterminite ühtsusest Euroopas	4/05, 14
V. Saarmets. Inimese nimi dokumendis juristi pilgu läbi (XI õiguskeelepäeva ettekanne)	5/03, 7
V. Saarmets. Isikuandmete kaitse kohtulahendi veebiversioonis	3/05, 9
V. Saarmets. Milline peaks olema haldusakti keel ja stiil?	1/06, 11
V. Saarmets. Paabeli segadus Eesti moodi. Kas süüdlane leitud?	3/07, 14
V. Saarmets. Mõtteid õigusaktide eelnõude keeletoimetamisest ja seaduste arusaadavusest (X õiguskeelepäeva sõnavõtt)	5/02, 32
V. Saarmets. Puutumus keelenormiga	3/07, 39
V. Saarmets. Võõrkeelse dokumendi menetlemisest	3/03, 3
E. Silvet. Seadused peavad olema arusaadavad (VIII õiguskeelepäeva ettekanne)	5/00, 3
E. Silvet. Õiguskeelepäevad eile, täna ja homme	2/02, 3
E. Silvet. Õiguskeele väljaandmise kogemusi ja perspektiive (III õiguskeelepäeva ettekanne)	1/97, 18
E. Silvet. Õiguskeel kümnenda ilmunisaasta hakul	1/04, 8

E. Silvet, A. Vettik. Kümme aastat Õiguskeelt	5/04, 3
I. Soovik. Õigusakti sõnastuse fraseoloogilisi põhiprintsiipe	4/96, 25
J. Sootak. Euroopa õiguskeelt tehakse Eestis	4/05, 27
J. Sootak. Kui see ometi nii lihtne oleks!	4/00, 13
J. Sootak. Seaduse arusaadavus ja käitumisharjumuste regulatiivsus (VIII õiguskeelepäeva ettekanne)	5/00, 12
J. Sootak. Õiguskeele kolm valdkonda	2/04, 3
R. Sõlg. Mõtteid õigusaktide kvaliteedi ja selle parandamise võimaluste kohta	2/97, 7
R. Sõlg. Õigustloovate aktide keelekasutuse õiguslik reguleerimine (VII õiguskeelepäeva ettekanne)	1/00, 21
H. Tamm. Õiguskeelekeskuse uus elu	4/04, 3
E. Tamm, M. Plado. Oskuskeele edendamise kavadest Eesti Keele Instituudi juurde loodud terminoloogiakeskuses	3/06, 22
K. Tamm. Seaduse arusaadavuse taotlemisel tekkivaid probleeme (VIII õiguskeelepäeva sõnavõtt)	1/01, 11
I. Tomusk. Mõtteid avalikkuse teavitamisest. (Lisaks K. Leini ja S. Hanssoni ettekandele XIV õiguskeelepäeval)	1/07, 15
P. Varul. Õiguskeel: seisund ja probleemid (I õiguskeelepäeva avasõna)	5/95, 5
A. Vettik. Eesti õiguskeele korraldusest	4/06, 14
K. Vilms. Selge eestikeelne õigusakt Euroopa Liidu õiguse kontekstis (XII õiguskeelepäeva ettekanne)	1/05, 4
Eesti keel aastatel 2004–2010 (Väljavõtteid eesti keele arendamise strateegiast)	1/04, 3
Euroopa Liidu õigusaktide koostamise kvaliteedinõuded	4/02, 9
Keelekorraldus- ja terminoloogiaprobleemid naabrite vaatevinklist	5/99, 21
Mõtteavaldusi Rein Kulli raamatust “Kirjakeel, oskuskeel, üldkeel” (Rein Kulli mälestades)	4/01, 34

II. TERMINOLOOGIA

V. Aasmäe. Maaõiguse terminoloogia probleeme	3/99, 21 4/99, 6
A. Aedmaa. Haldusakti <i>tühistamine</i> vs <i>kehtetuks tunnistamine</i>	5/01, 34
A. Aedmaa. <i>Tegevusluba, tegutsemisluba ja litsents</i>	2/02, 20
A. Aedmaa. Uus termin – kas selgus või segadus? Mõtteid seoses mõistetega <i>sundraha</i> ja <i>sunniraha</i>	4/02, 17
U. Agur. Sõnavõtt I õiguskeelepäeval (sõnad <i>hankima</i> ~ <i>tarnima</i> , <i>kaubad</i> ja <i>teenused</i>)	5/95, 28
S. Cousins. Eesti Õigustõlke Keskuse terminoloogiatöö eripära	2/02, 30

T. Erelt. Eesti oskuskeel 2000	4/00, 3
T. Erelt. Motiveeritud ja arbitraarsed terminid	3/01, 3
J. Gromovs. Läti õigusterminoloogia väljatöötamine Euroopa Liiduga liitumise protsessis (X õiguskeelepäeva ettekanne)	5/02, 26
M. Haruoja, R. Kull. <i>Põgenik ja pagulane</i>	1/97, 35
H. Hennoste, A. Vettik. Metafoorne tähendusülekanne oskuskeelendis ehk Jätkem võtmed väljapoole	3/03, 23
E. Ingar. <i>Eesmärk, ülesanne, otstarve</i>	5/95, 38
E. Ingar. Kas akrediteerime või atesteerime?	2/95, 29
O. Jaggo. Mida tähendavad prokuröride uued ametinimetused	2/04, 24
L. Kaagjärv. <i>Number ja arv</i>	2/02, 28
A. Kangur. Kuidas kõnelda USA karistusõigusest. Mõne termini kasutusest	2/07, 3
A. Kangur. Ristküsitlus – mis see veel on?	2/06, 19
E. Karus. Kas riigieelarve on seadus?	2/97, 34
P. Kask. <i>Auditorist ja auditorkontrollist</i>	2/95, 30
P. Kask. Kas lesk või surnu abikaasa?	3/97, 29
P. Kask. <i>Säte ja sätestama</i>	3/95, 33
P. Kask, R. Kull. Asjaõigusseaduse terminikasutus	5/96, 19
P. Kask, R. Kull. <i>Ühe-, kahe- ja mitmepoolsed tehingud, poolte(vaheline) kokkulepe, kahe- ja mitmepoolsed lepingud, lepingupooled, osapooled</i>	4/97, 20
P. Kask, A. Lill. Õigustermini <i>restitutio in integrum</i> ja väljendi <i>restitutio ad integrum</i> kasutamine (vastukaja E. Silveti artiklile ÕK-s nr 2, 1997)	3/97, 12
K. Kell. Majandustekstide keelel on majanduslikke tagajärgi	4/97, 28
K. Kerge. Terminist <i>rahvatervis</i>	5/96, 28
M. Kingisepp. <i>Kahju õigusvastane tekitamine ehk delikt?</i>	3/02, 45
R. Kull. <i>Akt, normdokument, haldusdokument, säte, eeskiri</i>	4/95, 23
R. Kull. Eesti seaduste terminipank	4/98, 20
R. Kull. Ebakohti eesti õigusterminoloogias	3/99, 16
	5/99, 12
R. Kull. <i>Õigusakt, normatiivakt, seadusandlik akt, õigusloomeakt</i>	3/95, 31
R. Kull. Õigusterminoloogia päevaprobleemid ja kitsaskohad (VII õiguskeelepäeva ettekanne)	1/00, 15
R. Kull, H. Saari. <i>Riigikeel, võõrkeel, ametikeel, asjaajamisekeel, ametlik keel</i>	2/96, 37
I. Laan. <i>Sündimus, suremus, haigestu(mu)s...</i> Meditsiinitermine täpsustusi	2/96, 41
J. Laffranque. Kohtunik kohtunike vastu: kohtuniku eriarvamuse mõistest	2/03, 18
K. Lang. Kas <i>invaliidsus</i> või <i>püsiv töövõimetus</i> ?	5/01, 46
U. Liivaku. <i>Kaart, pilett, talong, plaan</i>	2/95, 21
U. Liivaku. Meie isemõtlemise tippsaavutusi: <i>tasuta müümine</i>	3/03, 26
U. Liivaku. Keelekorraldus ja keelehoole	2/07, 18
U. Liivaku. <i>Rahvus, rahvas, riik</i>	4/97, 17
R. Liivoja. Ratifitseerimise mõiste Eesti konstitutsiooniõiguses ja rahvusvahelises õiguses	2/06, 9

K. Lind. <i>Ettevõtte ja asutus</i> Eesti seadustes	3/01, 9
L. Lust. Riigisaladuse ja salastatud välisteabe seaduse mõistetest	1/07, 21
R. Lööne. Standardimisega seonduvad normdokumendid (dokumentide liigid)	5/95, 36
U. Mereste. Arvamus sõnade <i>omand</i> ja <i>omandus</i> semantikast ja rakendatavusest. Eesti Keele Instituudi eksperdiarvamuse teemal	3/95, 35
U. Mereste. Mis vahe on <i>seaduse</i> ja <i>õigusseaduse</i> vahel?	4/99, 35
U. Mereste. Põhiseadust ignoreerivad tähendusõpetuslikud uperpallid (<i>omand</i>)	4/98, 6
S. Mäearu. <i>Sponsor ja toetaja</i>	3/95, 34
Ü. Männart. Terminoloogiatöö tõlkeprotsessi osana	1/02, 38
H. Ots. Mõistmisest ja arusaamisest (liiklusseaduse terminitest)	2/01, 20
E. Pajumaa. Kas vanglavälise karistuse kandja vajab <i>hooldust</i> või <i>järelevalvet</i> ? (IV õiguskeelepäeva sõnavõtt)	1/98, 25
P. Pikamäe. Tahtluse mõiste õigusterminoloogiline kujunemine ja suhe üldkeelelega	3/04, 3
P. Pärna. <i>Omand</i> ja <i>omandus</i> juriidilisest vaatekohast	2/95, 27
H. Saari. Termin <i>nimi</i> onomastika ja sätestu piirimaal	2/98, 29
	3/98, 4
V. Saarmets. Isikuandmete sulgemine, kustutamine ja hävitamine	3/06, 9
V. Saarmets. Mida tehakse kohtuasjaga?	2/04, 8
V. Saarmets. <i>Poolsusest, külgsusest ja lateraalsusest</i>	2/01, 8
V. Saarmets. <i>Valitsus – kohalik ja oma</i>	1/03, 14
V. Saarmets. Veel ametnikest ja ametiisikutest	3/06, 39
V. Saarmets. <i>Viivitamata mõistliku aja jooksul</i>	1/02, 24
L. Seestrand. Terminiloome okkiline rada	1/03, 32
H. Siigur. Et tekst oleks täpselt sõnastatud	1/03, 24
H. Siigur. Finants- ja tööõiguse mõisted ning terminid	3/96, 48
H. Siigur. <i>Hädavajadusest, töökaitsest</i> ja muust	4/03, 10
H. Siigur. Ikka tööõiguse mõistetest	3/00, 23
H. Siigur. Järjejuttu tööõiguse mõistetest	1/01, 27
H. Siigur. Kes on ametnik, kes ametiisik?	3/06, 37
H. Siigur. <i>Materiaalne</i> ehk <i>varaline</i> vastutus	4/97, 33
H. Siigur. Mida saab hüvitada?	5/98, 50
H. Siigur. Mõiste ja termin	2/97, 46
H. Siigur. Mõisteid ja termineid	1/05, 38
H. Siigur. Mõistete sisust ja õigusaktide sõnastusest mitme kandi pealt	4/01, 22
H. Siigur. Mõistetäpsustusi ja keelenõuannet	4/02, 23
H. Siigur. Mõni märkus töölepingu seaduse muutmise seaduse terminoloogia ja sõnastuse kohta	3/04, 7
H. Siigur. Oleks vaja paremini läbi mõelda	2/03, 24
H. Siigur. <i>Palk</i> kui õigusmõiste	5/01, 38
H. Siigur. Segadused tööõiguse terminoloogias	2/01, 3
H. Siigur. Sõna sekka	2/07, 41
H. Siigur. Terminikasutusest õiguskirjanduses	1/06, 43

H. Siigur. Tööaja ja töövälise aja õiguslikust määratlemisest ja liigitamisest	1/02, 33
H. Siigur. <i>Tööle ennistamine ja tööle tagasivõtmine</i>	3/07, 45
H. Siigur. Töölepingu seaduse eelnõust mitme kandi pealt	1/04, 30
H. Siigur. Tööseadused selgemaks!	2/06, 32
H. Siigur. Töösuhete reguleerimise valdkonnas kasutatavaid termineid	1/96, 46
H. Siigur. <i>Töötaja ja ametnik</i> ning muid tööõiguse termineid	3/97, 27
H. Siigur. Tööõiguse mõisteid ja termineid	2/96, 33
H. Siigur. Uitmõtteid tööõiguse terminoloogiast	1/00, 34
H. Siigur. Veel kord palgast ja palgamäärast	2/98, 4
H. Siigur. Ääremärkusi õigust käsitlevaid tekstide lugedes	2/99, 59
E. Silvet. Pärimisseaduse muudatuste terminoloogilisi aspekte	3/02, 15
	4/02, 13
E. Silvet. Vabariigi Valitsuse õigusterminoloogiakomisjon 1994–1999	3/99, 3
E. Silvet. Õigusterminite seletussõnaraamatute koostamisest (V õiguskeelepäeva ettekanne)	2/98, 7
S-E. Soosaar. Eesti ja naaberkeelte õigusterminite päritolu võrdlus	2/04, 17
J. Sootak. Karistusseadustiku terminoloogiast	5/01, 26
	1/02, 16
J. Sootak. <i>Kriminaalvastutus</i> – kas õiguskeele võõraslaps?	5/96, 46
J. Sootak, M. Luts. <i>Kriminaalõigus või karistusõigus?</i> (II õiguskeelepäeva ettekanne)	4/96, 4
J. Sootak. Kriminaalõiguse reform ja kriminaalseaduse terminid (I õiguskeelepäeva ettekanne)	1/96, 10
J. Sootak. Kuriteo mõiste ja kriminaalõigusreform	3/97, 4
J. Sootak. Sanktsioon kui õigusjärelm. Sanktsiooni mõiste õiguslikust ja keelelisest määratlemisest	2/05, 9
K. Tamm. Põhiseaduse terminoloogiast (III õiguskeelepäeva ettekanne)	1/97, 5
A. Tavast. Abiks terminiinfo otsijale: Eteri oskuskeelekorralduse andmebaas	2/04, 35
E. Tikk. Informatsioon ja õigus	4/07, 3
I. Tomusk. <i>Riigikeel</i> on riigi keel	1/02, 10
E. Vainik. Õigumõistete tesaurus ... Kas saurus? Ei, pigem seitsmepäine lohe (tesaurusetegija märkmed)	2/98, 45
E. Veskimägi. Kaitsejõudude määrustike (oskus)keel	4/96, 40
E. Veskimägi. Mis on mis ja kes on kes: <i>kaitsejõud, kaitsevägi, väeliik, väeüksus, väeosa</i> ja kes sinna kuuluvad	3/97, 23
A. Vettik. Arvamus (<i>otsusevõime ja otsustusvõime</i>)	1/95, 24
A. Vettik. Kes on <i>juristlingvist</i> ?	1/05, 40
A. Vettik. Mõiste ja tema keeleline ekvivalent (VIII õiguskeelepäeva ettekanne)	5/00, 19
A. Vettik. Vedamistest (<i>import, eksport, re-eksport, transiit</i>)	2/95, 23
A. Vettik. Mida <i>sponsor</i> teeb?	3/95, 39

A. Vettik. Õigussõnastikest ja -terminipangast (I õiguskeelepäeva ettekanne)	5/95, 22
Ü. Vooglaid, U. Mereste. <i>Eesmärk, ülesanne, otstarve</i>	4/95, 26 2/96, 43
M. Vunder. Euroopa Kohtus kasutatavaid termineid	5/00, 33
Sõnade <i>omand</i> ja <i>omandus</i> semantika ning terminoloogiline rakendus (Eesti Keele Instituudi eksperdiarvamus)	2/95, 24
Terminoloogiakomisjon soovitab (pärimisõiguse terminid)	2/95, 7

III. KEELENÕUANNE

K. Adamson. Euroopa Liit ja selle institutsioonid – mis on mis?	3/04, 10
K. Alasi. Aastavahetuse keeleprome ehk Pilootkeeleprojekt	5/97, 33
K. Alasi, A. Vettik. Vigadest, millega seadusteksti keeleteoimetaja kokku puutub	4/97, 4
K. Alasi. Ikka konarustest	2/97, 28
K. Alasi. Kevadkeisse	2/96, 29
K. Alasi. Kiuslik <i>n</i> ja samasugune <i>t</i>	3/95, 9
K. Alasi. Kurjategijad põgenesid puu külge seotud taksojuhiga	2/95, 16
K. Alasi. Põhiseaduse keelekasutus (III õiguskeelepäeva ettekanne)	1/97, 10
K. Alasi. Põlvili sõitva traktori kastis keelelammutuskotta	1/96, 23
K. Alasi. Teadvustagem täna eksisteeriv bumerangioht	4/95, 16
K. Alasi. Õigusaktide ja nende jaotiste nimetuste õigekeelsus	3/96, 15 4/96, 18
T. Erelt. Kas hakkame eesti keelt tõhuseerima?	1/07, 31
T. Erelt. Numbrite kirjutamine	3/95, 11
T. Erelt. Sõnavõistlus andis uued eesti sõnad	5/02, 46
T. Greenbaum. Volitusnormi sõnastus ja rakendusakti pealkiri	2/05, 19
T. Greenbaum. Õigusnormi imperatiivsuse keeleline väljendus	5/04, 23
E. Ingar. Miks muuta, kui põhjust pole?	2/01, 52
E. Ingar. Sõnade kokku- ja lahkukirjutamine	2/96, 13
O. Jaggo. Õigusakti pealkirja algustäheortograafiast	3/06, 31
R. Kasik. Rinnastavate sidesõnade <i>ja</i> , <i>ning</i> , <i>või</i> kasutamine seadustekstis	3/95, 18
R. Kasik. Õiguskeele lauseehitus (I õiguskeelepäeva ettekanne)	5/95, 16
K. Kerge. Ase- ja sidesõnade kasutamine	5/97, 25
K. Kerge. Haldusüksus ja asutis – <i>kes</i> või <i>mis</i> ?	2/97, 20
K. Kerge. Keelekasutuse pisiprobleeme: <i>puhul</i> , <i>juhul</i> ja <i>korral</i> ; <i>juht</i> ja <i>juhtum</i> ; <i>puhk</i> ja <i>puhune</i>	2/00, 28
K. Kerge. Vene isikunimede latiniseerimine	2/97, 37
K. Kern. Õigusteaduse õppijate keelekasutus (V õiguskeelepäeva ettekanne)	2/98, 10

T. Kiisverk, A. Vettik. Praktilisi näpunäiteid eelnõude koostajale	4/04, 35
R. Kull. Kokku- ja lahkukirjutamise probleemjuhtumeid	2/98, 38
	4/98, 15
R. Kull. Samm tagasi	2/01, 54
R. Kull. Soovitused seadusnimetuste lühendamiseks	1/95, 10
R. Kull, M. Raadik. Õigusaktid ja kuupäevafraas	2/96, 26
E. Kuus, K. Adamson. Tavatõde: sõnastusest sõltub teksti selgus	4/03, 24
T. Leemets. Inglise ja soome mõjusid eesti keeles	3/96, 20
T. Leemets. Kas suur või väike?	1/06, 39
T. Leemets. Küsimusi ja vastuseid Eesti Keele Instituudi keelenõuandepäevikust	3/98, 31
T. Leemets. Tundkem nimesid	4/07, 13
S. Liivak. Eesti arvutikeel kui oskuskeel ja släng	2/00, 32
U. Liivaku. Aegade kasutamisest	4/95, 8
U. Liivaku. Arvud sõnades	1/96, 18
U. Liivaku. Eksirännakud sõnastuse labüridis	3/98, 18
U. Liivaku. Kodanik uurib seadust	3/00, 7
U. Liivaku. <i>Kõik ja muist</i>	5/98, 29
U. Liivaku. Muutuv eesti keel. Tähelepanekuid (1)	3/05, 3
U. Liivaku. Muutuv eesti keel. Tähelepanekuid (2)	1/06, 33
U. Liivaku. <i>Suhtes ja üle</i>	3/02, 32
U. Liivaku. Suulise esinemise keelest	2/01, 33
U. Liivaku. Sõnad sõlmes ja üksteise kukil (pleonasm, tautoloogia, kontaminatsioon)	4/97, 8
U. Liivaku. Venepärasused eesti õiguskeeles	3/95, 4
U. Liivaku. Võõrsõnatarvituse karidel	1/02, 43
H. Lindmäe. Keelekonarusi kriminaalmenetlusdokumentides	3/96, 42
R. Metslaid. Inimese nimi dokumendis keeleinimese pilgu läbi (XI õiguskeelepäeva ettekanne)	5/03, 18
H. Metslang. Aegade kasutamine	5/97, 22
H. Metslang. Ellips ehk väljajätt ja selle otstarbekus	4/97, 11
H. Metslang. Püsiv ja muutuv ajavormistik	1/06, 29
A. Mund. Mõnda liiastest väljenditest	3/05, 23
A. Mund. Vahemärgimuresid	4/06, 27
S. Mäearu. Alaleütleva käände liig- ja vaegtarvitus	5/98, 33
	1/99, 40
S. Mäearu. <i>It-liitelised mäarsõnad: koheselt, omakäeliselt</i> jms	1/00, 39
S. Mäearu. Mida EKI keelenõuandest küsitakse (1)	4/04, 28
S. Mäearu. Mida EKI keelenõuandest küsitakse (2)	5/04, 32
S. Mäearu. Mida EKI keelenõuandest küsitakse (3)	1/05, 29
S. Mäearu. Mida EKI keelenõuandest küsitakse (4)	2/05, 22
S. Mäearu. Mida EKI keelenõuandest küsitakse (5)	4/05, 44
S. Mäearu. Mida EKI keelenõuandest küsitakse (6)	2/06, 35

S. Mäearu. Mida EKI keelenõuandest küsitakse (7)	4/06, 21
S. Mäearu. Nominaalstiil õigusaktides (III õiguskeelepäeva ettekanne)	5/96, 9
S. Mäearu. Tegevust väljendava täiendosaga liitnimisõnad	3/01, 25
P. Nemvalts. Karistusseadustik ja keeleteadus	1/03, 34
	2/03, 36
P. Nemvalts. Kas mida rohkem, seda uhkem?	4/03, 6
H. Nurger. Pealkirjastamise keeruline kunst	1/98, 40
H. Nurger, K. Alasi. Eesti seaduse keel 1997	2/99, 13
K. Nõgols. Ühe sätte keelest ja meelest. Võlaõigusseadus keeleteoimetaja pilgu all	2/03, 30
E. Oksaar. Keele tähendusstruktuurist	3/02, 20
M. Ollisaar. Lühendite müstiliselt maastikut	5/96, 31
H. Ots. Ladina tähtede nimetamine võõrkeelte pruugi järgi – kas ehtsuse taotlus või edevus?	3/04, 20
H. Ots. Mida teha ametliku abrakadabraga?	1/02, 47
E. Piip. Võrdlus reklaamtekstides	4/03, 19
M. Raadik. Kas <i>liisingleping</i> või <i>liisinguleping</i> ?	3/02, 34
M. Raadik. Kaupade nimetamine	2/99, 51
M. Raadik. <i>Kõrge</i> ja <i>suur</i> , <i>kõrgenema</i> ja <i>suurenema</i>	3/97, 15
M. Raadik. Mis on <i>toode</i> ?	2/00, 24
M. Raadik. <i>Poolt</i> -sõna poolt ja vastu	2/07, 22
R. Rannat. Eesti õigustekst tõlkija vaatevinklist	4/01, 13
E. Riikoja. Ainsus ja mitmus	4/99, 24
E. Riikoja. Arvud kirja pildis	3/98, 24
E. Riikoja. Käskimise laad. Käsk ja käsklause	5/04, 26
E. Riikoja. Lihtne ja keeruline eitus	5/98, 17
E. Riikoja. Lisandi lugu	5/00, 45
	1/01, 20
	2/01, 38
E. Riikoja. Nina taga ehk Pealt sile ja lihtne, seest kaval ja keeruline	4/03, 13
E. Riikoja. Omal jõul läbi kohtudokumendi sõnatihniku (IV õiguskeelepäeva ettekanne)	4/97, 13
E. Riikoja. Riivamisi sõnajärjest	2/99, 41
E. Riikoja. Sellest, mis on täiend ja kuidas ta välja näeb	2/00, 15
	3/00, 29
E. Riikoja. Täbarused kohtuprotokollide keelega	3/97, 17
M. Ristikivi. Ignoratis terminis artis ignoratur et ars (1)	2/05, 27
M. Ristikivi. Ignoratis terminis artis ignoratur et ars (2)	3/05, 36
E. Ross. Näpunäiteid viitamiseks	2/97, 23

T. Salumäe. Arvutid ja õigekiri	4/96, 47 1/97, 52 2/97, 52 3/97, 52
H. Saluäär. Veel kord Euroopa Liidu institutsioonide nimetustest	3/04, 16
L. Seestränd. Mitteläbimõeldud väljendite mittekasutamist tõuseks mittekahju kõigile	3/02, 25
H. Siigur. Ebatäpsusi õigusakti sõnastuses ja vormistuses	3/03, 28
H. Siigur. Kui keel on sõlmes	1/02, 52
H. Siigur. Õigusaktide sõnastuse küsitavusi	2/02, 25
E. Silvet. Ladinakeelne väljend õiguskeeles	2/97, 16
R. Sõlg. Kas "Seadus" või seadus?	2/01, 49
E. Vainik. Millest on tehtud õigusterminid? (VI õiguskeelepäeva ettekanne)	1/99, 27 2/99, 31
J. Valge. Kuidas lõpetada kohtuotsust?	4/98, 23
S. Vare. Ühest sõnast saab teise ja rohkemgi	5/98, 40
A. Vettik. Algustäheortograafiast, jutumärkidest ja muust	2/95, 9
A. Vettik. Eelistusi terminite valikul	1/95, 14
A. Vettik. Elegantne lohakus ja pedantne tähenärimine	4/00, 28
A. Vettik. Hämarsõnasusest libaterminiteni	3/00, 10
A. Vettik. Oma ja võõras	5/96, 4
A. Vettik. Polüseemia, sünonüümia ja paronüümia oskuskeeles	1/96, 29
A. Vettik. Sõnavõtt kuninga uute rõivaste asjus	4/99, 18
A. Vettik. Taas kord õigusakti pealkirjast	3/06, 34
A. Vettik. Tuleb, võib, on soovitatav	3/04, 23
A. Vettik. Valik paronüüme	2/96, 20 3/96, 25
A. Vettik. Variatiivsus õiguskeeles	2/97, 10
A. Vettik. Veel kord kuupäevast	3/96, 51
H. Vihma. Vajame taas Aavikut ja Veskit	3/00, 3
E. Vääri. Kui keelemees J. V. Veski elaks meie päevil	4/01, 8
E. Vääri. Kõike saab teha paremini	4/00, 9
E. Vääri. Tartu linnavolikogu ja linnavalitsuse õigusaktide sõnastusest	3/02, 28
<i>Paragrahvi, lõike, punkti, alapunkti ja artikli kasutamine õigusaktides</i>	5/95, 33
Seadusnimetuste lühendid (ühtlustatud variant)	3/02, 47
Lisa seadusnimetuste lühenditele (järg eelmisele)	4/02, 32
Lisa seadusnimetuste lühenditele (järg 2002. a Õiguskeele nr-tes 3 ja 4 avaldatule)	2/03, 48
Lisa seadusnimetuste lühenditele	1/04, 39
Segadused seaduste pealkirjadega	2/01, 48
Uusi seadusnimetuste lühendeid (1)	3/04, 45

Uusi seadusnimetuste lühendeid (2)	5/04, 48
Uusi seadusnimetuste lühendeid (3)	1/06, 48
Uusi seadusnimetuste lühendeid (4)	1/07, 47
Uusi seadusnimetuste lühendeid (5)	4/07, 30

Õigusaktide keeleteimetajate konkurss. Esimese vooru proovitööde analüüs	5/02, 37
--	----------

IV. TÕLKIMINE

K. Alasi. Kiirmarsil Euroopasse (vabakaubanduslepingu tõlke keelest)	3/95, 22
S. Aulik, L. Ilomets-Černiauskiene. Euroopa Kohtu lahendite tõlkimine ja kasutamine praktikas (XIV õiguskeelepäeva ettekanne)	1/07, 6
T. Hallang. Sõnasõnalisest idiomaatiliseni: seaduste tõlkimine läbi aegade	3/05, 41
E. Ingar. Rahvusvaheliste organisatsioonide ja nende komiteede nimetusi	4/99, 38
O. Jaggo. Kuidas tõlkida paremini	2/06, 43
V. Juurikas. Probleeme Eesti seaduste tõlkimisel (VI õiguskeelepäeva ettekanne)	1/99, 18
E. Jõks. Kristjan Jaak <i>versus</i> Parukamees	3/96, 40
K. Kell. Eesti Panga internetisõnastik – abivahend, kuid mitte ainus ja viimase tõe allikas	2/99, 57
A. Kozlov. Tõlke-eetikast ja eetikanormidest	2/07, 34
H. Konts. Kas inglise keele interventsioon?	1/04, 27
H. Konts. Mida arvab tõlkija?	1/01, 18
H. Konts. Tõlkeühtsusest kombineeritud nomenklatuuri dokumentides	1/07, 35
H. Konts. Tõlkija mured	5/01, 49
H. Konts. Uut tõlkimise alalt	3/03, 34
H. Konts. Veel kord tarbetekstide tõlkimisest ja tõlkijast	1/03, 50
U. Liivaku. Aapetõlge ja mõttetõlge (III õiguskeelepäeva ettekanne)	5/96, 15
U. Liivaku. Eestindamise aabitsatõdesid	3/96, 33
U. Liivaku. Seaduse tõlkimise põhimõtetest ja tegelikkusest	3/98, 36
U. Liivaku. <i>Traduttore traditore</i> (tõlke täpsusest)	5/00, 42
U. Liivaku. Tõlkija ja keeled	3/04, 28
Ü. Männart. Eesti Õigustõlke Keskuse termini- ja täistekstandmebaasid tõlkija abivahendina (VI õiguskeelepäeva ettekanne)	2/99, 28
A. Parmas. Kas mitteametlik tõlge? Rahvusvaheliste konventsioonide tõlkimise probleeme	1/06, 19
L. Pohlak, H. Saluäär. Euroopa Liidu õigusaktide tõlkimise iseärasusi (VI õiguskeelepäeva ettekanne)	1/99, 13
R. Rammus. Lepingute liigitamine Euroopa Liidus	2/99, 55
Ü. Raig. <i>Liability</i> ja <i>vastutus</i>	4/01, 26

M. Rimmelgas. Eesti seadus tõlkija pilgu all	4/99, 14
K. Ross. Eesti keel kui tõlge	3/96, 36
K. Ross. Tõlkimisest ja tõlgendamisest ehk veel jaanalinnust ja eri maailmadest	3/01, 22
H. Saluäär. Abiks euroaktide tõlkijale. Euroopa Liit ja selle institutsioonid	1/98, 51
H. Saluäär. <i>Asutus, institutsioon, organ</i> või keegi neljas?	3/01, 13
H. Saluäär. Euroopa Liidu õigusaktide jaotuselemendid ja neile viitamine	2/01, 43
H. Saluäär. Euroopa Liidu õigusaktide pealkirjade vormistamisest ja normitehnikast	2/05, 37
H. Saluäär. Jaanalinnust ja lendavast maost ehk Suurest maailmast väikese sees	1/01, 34
H. Saluäär. Juhtnõore välislepingute tõlkijale	4/04, 39
H. Saluäär. Kuidas tõlkida?	5/00, 38
H. Saluäär. Mis on <i>mõistlik</i> ?	5/01, 42
H. Saluäär. Mis on tõlkepõhine tekstianalüüs ja mis kasu on sellest eesti õigustõlkijal	4/07, 18
H. Saluäär. Mõne eurosõna tähendusest	3/98, 40
H. Saluäär. Võitlus udutamisega	/03, 46 2/03, 33
H. Saluäär. Tallinna Ülikooli õigustõlkeloengute ääremärkusi 2006. aasta sügisel	4/06, 34
H. Saluäär. Õigustõlke töörühma koosolekult	5/04, 42
M. Sutt. Õigusakti tõlge eesti keelest inglise keelde juristi pilgu läbi	3/02, 38
R. Sõlg. Tõlkimine ja õigusterminoloogia (VI õiguskeelepäeva sõnavõtt)	1/99, 24
H. Tamm. Kommentaar Heljo Kontsi artiklile Õiguskeeles 2007/1	2/07, 45
A. Tavast. Tarkvara tõlkimisest	2/02, 7
K. Vende. Seened sambla all (ühest konventsioonitõlkest)	1/98, 19
A. Vettik. Kui maakera sisse ehitatakse teist, suuremat kera	1/01, 31
A. Vettik. Õigustekstide tõlkimist on vaja korrastada (ülevaade 1996. a 24. aprilli tõlkenõupidamisest)	2/96, 4
A. Värv. Ettevõtte moraalse õiguse omaniku nõue eelotsuse tegemiseks ehk Mõned tähelepanekud Euroopa Kohtu lahendite tõlkimise kohta	3/07, 33
E. Värä. Kas kaks võrdub viiekümne kuuega?	4/01, 29
Abiks euroaktide tõlkijale. Tähtsamaid Euroopa lepinguid	2/98, 35
Ametliku tõlke adekvaatsusest (soome keelest tõlkinud H. Konts)	3/05, 48
Eesti oskussõnavara arendamisest euroseaduste tõlkimise valgusel	4/98, 4
Mida tasub teada tõlketöö tellimisel	4/02, 26
Näpunäiteid Euroopa Liidu õigusaktide pealkirjade tõlkimiseks	5/98, 47
Tõlkimisest Euroopa Inimõiguste Kohtus (Martin Westoni artikli tõlge)	3/01, 15
Välislepingute korduvväljendeid	1/00, 27

V. KEELEPOLIITIKA

V. Lahe. Keelepoliitikast ja Eesti keeleseadusest	3/03, 39
L. Meri. Kas väikesed jäävad ellu?	1/00, 3
M. Rannut. Eesti keel ja keelepoliitika	5/01, 3
A. Roosalu. Eesti keel arvutiturul	2/01, 30
K. Ross. Ka prantslastel on keelemured	3/96, 7
I. Tomusk. Avalik teave ja reklaam – mis keeles?	2/ 03, 9
I. Tomusk. Eesti keelepoliitika põhimõtted ja nende rakendamine	1/03, 3
I. Tomusk. Integratsioonist vähemusrahvuste keeleõiguste kontekstis	4/05, 32
I. Tomusk. Keeleseaduse muutmise ja täiendamise lugu	5/01, 9
I. Tomusk. Keeleseaduse täitmise järelevalve valupunktidest	4/01, 3
I. Tomusk. Kohaliku omavalitsuse tippametnike eesti keele oskusest	3/06, 3
I. Tomusk. Kohtla-Järve – Eesti linn Ida-Virumaal	3/ 03, 9
I. Tomusk. Kümme aastat uue keeleseaduse jõustumisest	2/05, 3
I. Tomusk. Soome keeleseadusest	3/07, 17
I. Tomusk. Vaidlused kohaliku omavalitsuse asjaajamisekeele üle Narvas ja Sillamäel	4/04, 19
I. Tomusk. Vähemuskeelte õiguste tõlgendusi	1/04, 21
S. Vare. Eesti keel vene koolis. Probleeme ja põhjendusi	5/04, 9

VI. NIMEKORRALDUS

K. Henno. Miks on vaja isikunimeseadust	3/99, 8
K. Henno. Riiklikust isikunimekorraldusest aastatel 1918–1940	4/02, 33
L. Kaagjärv. Märkus ärinimede kohta	4/00, 34
M. Kallasmaa. Eesti kohanimekorralduse keerdtelt. Pilk kõrvalt	3/04, 32
H. Laasi. Mõnest põhjusest, miks ärinimed on niisugused, nagu nad on	4/00, 36
H. Laasi. Põhjendatud ja põhjendamata võõrapärasused äri- ja muudes nimetustes	4/95, 12
E. Mitin. Miks on vaja isikunimeseadust?	1/03, 43
P. Mõistlik. Isikunimi ja selle õiguslik regulatsioon	2/03, 41
	3/03, 45
	4/03, 30
	5/03, 35
P. Mõistlik. Isiku ametlik nimi	2/07, 31
P. Mõistlik. Uut isikunime õiguslikus korralduses (1)	2/05, 43
P. Mõistlik. Uut isikunime õiguslikus korralduses (2)	3/05, 56
P. Päll. Kaaskõrvalpilk kohanimede normimisele	3/04, 38
P. Päll. Kohanimekorraldus meil ja mujal	5/96, 40

VII. ÕIGUSKEELE AJALUGU

I. Mahhov. Muinasaeg ja tänapäeva õiguskeel	4/07, 24
M. Onga. Eesti õigussõnavara XIX sajandi esimesel poolel	1/01, 38
A. Vettik, R. Kull. Tagasivaade eesti õigussõnavara kujunemisloole	2/00, 38
	3/00, 38
	4/00, 40
	5/00, 48

II. ÜLEVAATED JA KOKKUVÕTTED

1. Ülevaateid õigusterminoloogiakomisjoni tegevusest (kronoloogiline järjestus)

Eesti Vabariigi Valitsuse 5. juuli 1994. a määrus nr 251 (õigusterminoloogiakomisjoni moodustamine, komisjoni põhimäärus)	1/95, 5
J. Adamsi saatesõna terminoloogiakomisjoni tegevuse alguse ja Õiguskeele ilmuma hakkamise puhul	1/95, 4
E. Silvet. Õigusterminoloogiakomisjon on alustanud tööd	1/95, 7
E. Silvet. Õigusterminoloogiakomisjonis (ülevaade komisjoni 1995. a 26. jaanuari ja 23. märtsi koosolekul räägitust)	2/95, 4
E. Silvet. Õigusterminoloogiakomisjon aastal 1996 (perspektiividest)	5/95, 32
E. Silvet. Komisjon oli koos (ülevaade komisjoni 1996. a 30. mai koosolekust)	3/96, 14
E. Silvet. Terminoloogiakomisjoni koosolekult (ülevaade komisjoni 1996. a 24. oktoobri koosolekult)	5/96, 18
R. Kull. Komisjoni viimaselt koosolekult (ülevaade komisjoni 1997. a 23. jaanuari koosolekust)	1/97, 26
R. Kull. Komisjoni [1997. a] 29. mai koosolekult	3/97, 9
Komisjoni viimastelt koosolekutelt (ülevaade 1997. aasta 18. detsembri ja 1998. aasta 19. märtsi koosolekutest)	2/98, 25
Millest kõneldi komisjoni viimastel koosolekutel (ülevaade 1998. aasta 12. juuni ja 22. oktoobri koosolekutest)	4/98, 12
Komisjoni detsembrikoosolekult (ülevaade 1998. a 17. detsembri koosolekust)	1/99, 5

2. Kokkuvõtteid õiguskeelepäevadest (kronoloogiline järjestus)

Kümme soovi õiguskeelepäevaks	4/95, 4
Õiguskeelepäev 1995 (ülevaade I keelepäevast 26.10.1995 Tallinnas)	5/95, 4

Õiguskeelepäeva soovitusel (vastu võetud I keelepäeval)	5/95, 30
Tartus toimus õiguskeelepäev (ülelaade II keelepäevast 8.05.1996 Tartus)	3/96, 12
Millest räägiti kolmandal õiguskeelepäeval (ülelaade III keelepäevast 1.12.1996 Tallinnas)	1/97, 4
Seaduskeele valupunktid ja muud keeleprobleemid (III keelepäeva sõnavõttud)	1/97, 20
Järjekordne õiguskeelepäev (ülelaade IV keelepäevast 1.12.1997 Tallinnas)	5/97, 4
IV üleriigilise õiguskeelepäevast osavõtjate seisukohad seaduskeele parandamise abinõude kohta	5/97, 6
Õiguskeelepäev Tartus (ülelaade V keelepäevast 5.05.1998 Tartus)	2/98, 6
Järjekordne õiguskeelepäev (ülelaade VI keelepäevast 1.12.1998 Tallinnas)	1/99, 11
Seitsmes õiguskeelepäev (VII keelepäeva ülelaade ja minister M. Raski avasõna. 2.12.1999 Tallinnas)	5/99, 5
Möödunud aasta 8. detsembril ... (VIII keelepäevast, mis toimus 8.12.2000 Tallinnas)	1/01, 3
Toimus IX õiguskeelepäev (ülelaade IX keelepäevast 12.12.2001 Tallinnas)	1/02, 3
Toimus X õiguskeelepäev (ülelaade X keelepäevast 4.12.2002 Tallinnas)	5/02, 3
Toimus XI õiguskeelepäev (XI keelepäeva ülelaade ja minister K-M. Vaheri avasõna. 10.11.2003 Tallinnas)	5/03, 3
Toimus XII õiguskeelepäev	5/04, 3
XIII õiguskeelepäeva avasõna (minister R. Lang)	4/05, 3
XIV õiguskeelepäeva avasõna (minister R. Lang)	1/07, 4
Ülelaade XIV õiguskeelepäeval toimunust	1/07, 3

3. Muid (keele)sündmusi

A. Albi, J. Laffranque. Asutati Eesti Juristide Liidu Euroopa Õiguse Ühendus	5/04, 45
T. Erelt. Terminoloogiakoosolek Tartu Ülikoolis	2/04, 38
M. Kikas. Loengud seaduseelnõude koostajaile	3/04, 40
M. Langemets. Eesti rakenduslingvistika ühing sündinud	2/04, 42
U. Liivaku. Keeletammik Väike-Maarjas	4/04, 47
R. Liivoja, V. Vooglaid. Loodi Martensi Selts	2/06, 51
Teaduskeele konverentsil kõneldust	2/02, 18
Toimus keelefoorum	1/03, 52

IX. VARIA

1. Raamatututvustused (kronoloogiline järjestus)

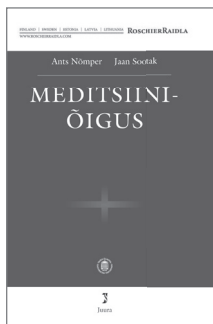
- H. Saluäär.** Kolm raamatut eurosõnu (“Viiekeelse Euroopa Liidu sõnastiku”, “Euroopa Liidu sõnaraamatu” ja raamatu “Euroopa Liidu reform. Institutsioonid, poliitika, laienemine” tutvustus) 3/99, 31
- H. Siigur.** Töösuhete sõnastik 3/99, 34
- R. Kull.** Sisukas artikkel üldkeele, oskuskeele ja õiguskeele vahekorrrast (Juridicas ilmunud Els Oksaare artikli tutvustus) 3/99, 37
- “Ametniku keelekäsiraamat” tulekul 1/00, 51
- “Õigusleksikoni” ilmumise puhuks 2/00, 47
- Raamat õiguskeelest (“Õiguse ja keele” ilmumise puhul) 4/00, 51
- Värsket lugemist keelehuvilisele (“Keelenõuanne soovitab 2” ja R. Kulli “Kirjakeel, oskuskeel, üldkeel”) 5/00, 63
- Väga tarvilik raamat (U. Mereste kogumik “Oskuskeel ja seaduste keeleline rüü”) 1/01, 44
- Uno Liivaku “Väike soovitusõnastik” (tutvustus) 2/01, 56
- J. Laffranque.** Euroopa Kohtu lahendid nüüd ka eesti keeles (raamatututvustus) 5/01, 52
- P. Roosma.** Kasulik ja kättesaadav (R. Naritsa “Õiguse entsüklopeedia” 2. trüki ilmumise puhul) 4/02, 4
- R. Sõlg.** Ilmunud on “Normitehnika käsiraamat” 4/03, 48
- A. Mund.** Toekas abimees ametnikule (“Ametniku keelekäsiraamatu” 2. trüki ilmumise puhul) 2/04, 45
- A. Vettik.** “Keele ja õiguse” ilmumise puhuks 1/05, 42
- M. Ristikivi.** Peatselt ilmuvast “Ladina-eesti õigussõnastikust” 1/05, 43
- Raamat Euroopa Liidu õigussüsteemist (J. Laffranque. Euroopa õigussüsteem ja Eesti õiguse koht selles) 1/06, 47
- T. Erelt.** ÕS 2006 4/06, 39
- Lugemissoovitus: Barbara Sternthal. Sõnaseadjad. Juuraharidusega kirjanikke 4/07, 29

2. Õnnitlused jm (kronoloogiline järjestus)

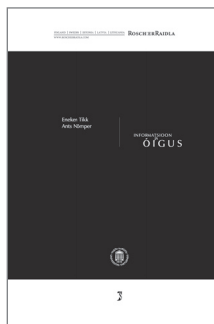
- Õnnitleme (Krista Kerget magistrakraadi kaitsmise puhul) 1/98, 54
- Igal aastal 30. märtsil ... (Tiiu Erelt ja Uno Mereste õnnitlemine Wiedemanni keeleauhinna saamise puhul) 2/99, 64
- Juubelipuhune jutuajamine (Rein Kull 75) 4/00, 52
- Uno Liivaku 75 3/01, 35
- Tiiu Erelt 60 2/02, 42
- Õnnitleme (Julia Laffranque – värskel *doctor iuris*) 4/03, 51
- In memoriam* (E. Silvetit mälestades) 4/06, 42

KIRJASTUSE JUURA UUSI VÄLJAANDEID 2007

(www.juura.com)

Meditsiiniõigus, 232 lk
Ants Nõmper
Jaan Sootak

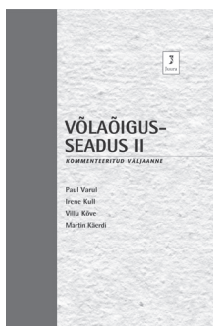
Informatsioon ja õigus,
186 lk
Eneken Tikk,
Ants Nõmper

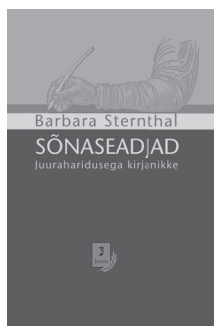
**Euroopa Liidu ja Eesti
konkurentsioigus**,
400 lk
Kaarli Harry Eichhorn
Carri Ginter

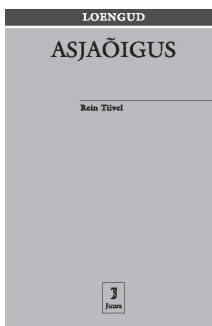
Sanktsiooniõigus,
214 lk
Jaan Sootak

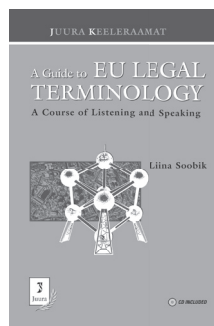
**Võlaõiguseadus II.
Kommenteeritud
väljaanne**, 783 lk
Koost Paul Varul, Irene
Kull, Villu Köve, Martin
Kärdi

**Sõnaseadjad.
Juuraharidusega
kirjanikke**, 136 lk
Barbara Sternthal
Eestindanud Krista
Wasner

Asjaõigus, 514 lk
Rein Tiivel

**A Guide to EU Legal
Terminology.
A Course of Listening
and Speaking
(with CD)**, 136 lk
Liina Soobik